

Міністерство освіти і науки України
Одеська національна академія харчових технологій

ДЕРКАЧ ТЕТЯНА ВАДИМІВНА

УДК: 353:332.135:001.8

**ІНТЕГРАЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ
ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ: ТЕОРІЯ, МЕТОДОЛОГІЯ, ПРАКТИКА**

Спеціальність 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Одеса -2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Миколаївському національному університеті ім. В.О.Сухомлинського Міністерства освіти і науки України.

Науковий консультант - доктор економічних наук, доцент
КРИЛЕНКО Володимир Ігорович,
Миколаївський національний університет ім.
В.О.Сухомлинського,
перший проректор.

Офіційні опоненти: - член-кореспондент НАН України,
доктор економічних наук, професор
МІКЛОВДА Василь Петрович,
Ужгородський національний університет,
завідувач кафедри економіки підприємства;

- доктор економічних наук, доцент
БУЛЮК Віталій Вікторович,
Херсонська обласна рада,
заступник голови;

- доктор економічних наук, професор
КОРЕНЮК Петро Іванович,
Дніпродзержинський державний технічний
університет,
завідувач кафедри менеджменту організацій і
адміністрування.

Захист відбудеться **29 березня 2017 р. о 10⁰⁰ годині** на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.088.05 в Одеській національній академії харчових технологій за адресою: 65039, м. Одеса, вул. Канатна, 112, аудиторія А-234.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Одеської національної академії харчових технологій за адресою: 65039, м. Одеса, вул. Канатна, 112, читальний зал.

Автореферат розісланий **28 лютого 2017 р.**

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Крупіца І.В.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Регіони є суб'єктами економічних відносин з державою і її інститутами, іншими регіонами, підприємствами й населенням. Соціально-економічні функції регіонів визначають їх потреби, які характеризуються певною специфікою, що обумовлено комплексом природних, об'єктивних факторів, рівнем економічного розвитку, історичними й культурними традиціями, роллю в суспільному й територіальному поділі праці. Критерії соціально-економічного розвитку й реалізованих показників повинні бути синхронізовані в часі й характеризувати певні зрізи соціально-економічної ситуації. Насамперед, у збереженні єдиного економічного простору й розвитку міжрегіональних виробничих і сировинних зв'язків, що забезпечують дотримання загальнодержавних інтересів, що виключають регіональний сепаратизм і сприяють функціонуванню єдиного загальноукраїнського ринку.

Вирішенню проблеми формування єдиного економічного простору України сприяють внутрішні й міжрегіональні інтеграційні процеси, результатом яких повинне стати підвищення ефективності розвитку соціально-економічної системи регіонів. Глибинною причиною інтеграційних процесів в економіці є об'єктивна економічно й історично обумовлена необхідність встановлення довгострокових господарських зв'язків між елементами соціально-економічних систем регіонів, що викликано, в першу чергу, нерівномірністю розподілу основних факторів виробництва.

Взаємодія регіонів в економічних, соціальних й інших сферах представляється одним із ключових факторів, що сприяють підвищенню ефективності регіонального розвитку, що, у свою чергу, є одним з найважливіших пріоритетів державних і регіональних органів влади.

Саме тому пошук шляхів, методів і механізмів, що забезпечують процеси трансформації територіальної структури економічних систем регіонів на інтеграційній платформі, представляється затребуваним.

В економічній літературі провідними науковцями багато уваги приділяється інтеграційним процесам у регіональній економіці. Проблеми інтеграційної трансформації регіонального соціально-економічного простору досліджували: О.М. Алімов, Б.М. Андрушків, О.О. Бабінова, П.Ю. Беленький, І.К. Бистряков, Б.В. Буркинський, М.П. Бутко, В.В. Булюк, З.С. Варналій, З.В. Герасимчук, Ю.В. Гончаров, М.І. Долішній, С.І. Дорогунцов, М.В. Жук, В.С. Коломийчук, Л.Л. Ковальська, П.І. Коренюк, Ю.В. Крючковський, О.Г. Кубай, М.А. Лендел, В.П. Мікловда, Н.А. Мікула, Н.В. Павліха, Т.В. Пепа, В.І. Пила, І.З. Сторонянська, С.К. Харічків, О.С. Чмир, В.Г. Яцуба та інші відомі автори. Роботи вказаних авторів формують науковий базис реалізації економічного потенціалу міжрегіональної інтеграції. Проте, все ж, ряд проблем залишаються неповною мірою вирішеними. До них, насамперед, відносяться питання формування інструментарію й механізмів управління інтеграційними процесами на міжрегіональному рівні, які могли б впливати на вектор, глибину, інтенсивність та інституціональне оформлення інтеграційних процесів. Наявність такого інструментарію, прийнятого на рівні регіональної політики,

зробить управління інтеграційними процесами цілеорієнтованим. Важливість і значимість цих питань зумовили вибір теми, постановку мети і завдань дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційна робота виконана у межах комплексної науково-дослідницької роботи Миколаївського національного університету ім. В.О. Сухомлинського за темою «Структурні трансформації національних економік в глобальному вимірі» (державний реєстраційний номер 0115U001206). Внесок автора полягає у розробці й обґрунтуванні теоретико-методологічних засад та практичних рекомендацій з формування та функціонування інтеграційних механізмів трансформації територіальної структури економічних систем регіонів.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є розробка теоретико-методологічних засад та практичних рекомендацій з формування інтеграційних механізмів трансформації територіальної структури економічних систем регіонів, як базису соціально-економічного розвитку регіонів України.

Реалізація мети дисертаційної роботи обумовила наступні завдання дослідження:

- дослідити теоретичні аспекти теми й уточнити зміст поняття регіональної економічної інтеграції;
 - обґрунтувати методологічні засади оцінки напрямків просторового розвитку регіональних соціально-економічних систем;
 - розробити концепцію й механізм управління процесами регіональної економічної інтеграції;
 - запропонувати механізм формування й розвитку міжрегіонального корпоративного утворення з позиції активізації відносин між регіонами;
 - обґрунтувати концепцію стратегічного управління розвитком соціально-економічного простору макрорегіону на засадах узгодження й реалізації стратегій інтеграції й диверсифікації;
 - удосконалити методичний підхід до виявлення потенціалу розвитку міжрегіональної економічної інтеграції;
 - сформулювати методичні рекомендації з оцінки структурних змін в економіці регіонів;
 - запропонувати науково-методичні рекомендації з формування механізму міжрегіональної кооперації виробничих секторів економіки регіону;
 - розробити методичний інструментарій оцінки міжрегіональної взаємодії учасників інвестиційного процесу;
 - обґрунтувати концептуальні засади формування міжрегіональної мережної інфраструктури, як підґрунтя розвитку міжрегіональної економічної взаємодії;
 - сформувати механізм управління інноваційним розвитком регіональної економіки в умовах інтеграційних перетворень;
 - розробити організаційно-економічний механізм формування територіально-виробничого комплексу регіону у формі регіональних кластерів.
- Об'єктом дослідження є процеси інтеграційної трансформації*

територіальної структури економічних систем регіонів.

Предметом дослідження є сукупність теоретико-методологічних, методичних і практичних засад формування та функціонування інтеграційних механізмів трансформації територіальної структури економічних систем регіонів.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною основою дисертаційного дослідження виступили фундаментальні положення економічної теорії, а також наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених, присвячені проблемам розвитку продуктивних сил і регіональної економіки.

Дослідження ґрунтується на використанні комплексу сучасних методів: системний аналіз – при дослідженні теоретико-методологічних засад формування і функціонування механізмів міжрегіональної інтеграції; абстрактно-логічний – для визначення сутності основних понять, визначень і категорій, сутності інтеграційних процесів на мезорівні; історичний – у дослідженні генезису й розвитку теорії та практики управління інтеграційними процесами у регіональному просторі; діалектичний – для розгляду явищ у їх взаємозв'язку і розвитку, єдності та боротьбі протилежностей; статистичний аналіз – для визначення динаміки, структури та результативності розвитку господарства регіонів України; аналогій та порівнянь – при порівнянні різноманітних процесів і тенденцій інтеграційної взаємодії регіонів; монографічний метод – для детального вивчення стану регіональної економіки; методи аналізу і синтезу – для деталізації об'єкту дослідження після розмежування його на окремі складові частини для подальшого їх дослідження в складі стратегії інтеграційної взаємодії регіонів; графічний – для наочного відображення процесу аналізу та його результатів; економіко-математичного моделювання – для моделювання інтеграційних механізмів трансформації територіальної структури економічних систем регіонів.

Інформаційну базу дослідження становили законодавчі та нормативні акти України, що регламентують розвиток регіонального господарства, та інтеграційні процеси у міжрегіональному вимірі, офіційні дані Державної служби статистики України, Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства, наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених з проблем міжрегіональної інтеграції, матеріали вітчизняних і міжнародних науково-практичних конференцій, власні розрахунки та спостереження.

Наукова новизна одержаних результатів дисертаційного дослідження полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних засад та розробці практичних рекомендацій з формування інтеграційних механізмів трансформації територіальної структури економічних систем регіонів. Найбільш важливі наукові результати, отримані у процесі дослідження, та їх наукова новизна полягають у наступному:

вперше:

- розроблено концепцію й сформовано механізм управління процесами регіональної економічної інтеграції, що забезпечує посилення цілісності, збалансованості й стабільності національного й регіональних економічних

просторів, ключовими елементами якого є формування й розвиток мережних структур, використання людського й соціального капіталу, зміна принципів управління регіональною інфраструктурою, партнерство бізнесу й влади, застосування стратегічного планування з метою формування інвестиційної стратегії просторової інтеграції економіки регіонів;

- на засадах корпоративного підходу до управління розвитком міжрегіональних відносин, запропоновано механізм формування й розвитку міжрегіональної корпорації з позиції активізації відносин між регіонами, що включає формування організаційно-інституціональної структури, розробку стратегії розвитку корпорації й заходів щодо її реалізації, моніторинг функціонування й розвитку в умовах міжрегіональної взаємодії;

- обґрунтовано концепцію стратегічного управління розвитком соціально-економічного простору макрорегіону на засадах узгодження й реалізації стратегій інтеграції й диверсифікації, що комплексно поєднує інституціональні інструменти, які забезпечують ефективну взаємодію стратегій інтеграції й диверсифікації в системі макрорегіону: міжрегіональні програми диверсифікації; регіональні соціально-економічні проекти; договори макрорегіону зі стратегічними інвесторами; специфікацію регіональних систем; державно-приватні партнерства в просторі макрорегіону;

удосконалено:

- методичний підхід до виявлення потенціалу розвитку міжрегіональної економічної інтеграції на основі визначення показника рівня міжрегіональної усупільненості виробництва, що виражає співвідношення усупільнення виробництва і його форм, тобто рівень поділу праці, спеціалізації, кооперації, концентрації виробництва, і дає можливість аналізу взаємодії господарюючих суб'єктів різних регіонів;

- методичні рекомендації з оцінки структурних змін в економіці регіонів, що засновані на системно-динамічному підході та розкривають інноваційну спрямованість заходів із модернізації й диверсифікації структури економіки регіонів з метою забезпечення їх конкурентоспроможності й підвищення рівня соціально-економічного розвитку;

- науково-методичні рекомендації з формування механізму міжрегіональної кооперації виробничих секторів економіки регіону, а саме: обґрунтовано концептуальні аспекти моделювання механізму міжрегіональної виробничої кооперації, як елементу системи регіонального стратегування; розроблено модель механізму міжрегіональної кооперації виробничих секторів економіки регіону, у якому реалізується процес організації інформаційних потоків, і регулюючим органом виступає центр контракtingу;

- методичний інструментарій оцінки міжрегіональної взаємодії учасників інвестиційного процесу, зокрема сформовано комплекс показників оцінки й прогнозування ефективності, ефекту і якості діяльності мезорівневих міжгалузевих інтегрованих утворень, що застосовуються на етапах реалізації алгоритму їх розвитку в регіоні-реципієнті в розрізі індикаторів попереднього, поточного й заключного контролю, а також запропоновано комплексний рейтинговий індикатор результативності створення й розвитку мезорівневих

міжгалузевих інтегрованих утворень;

дістали подальший розвиток:

- поняттєво-категоріальний апарат просторової інтеграції економіки регіонів, зокрема визначено зміст поняття регіональної економічної інтеграції як процес економічної взаємодії відкритих соціально-економічних систем просторового типу, що розвиваються, через встановлення й розвиток економічних зв'язків і відносин між суб'єктами економічної діяльності та призводить до зближення господарських механізмів і відтворювальних процесів на регіональному, міжрегіональному й міждержавному рівнях;

- методологічні засади оцінки напрямків просторового розвитку, а саме визначено склад методів оцінки, формування, диференціації й узгодження цілей, визначення вимірів й обмежень розвитку регіону, що забезпечують деталізацію й інтеграцію стратегії, формування механізмів її реалізації та уточнюють стратегічні орієнтири й основні функції для управління регіоном;

- концептуальні засади формування міжрегіональної мережної інфраструктури, як підґрунтя розвитку міжрегіональної економічної взаємодії, а саме: сформульовано методичні рекомендації з удосконалювання міжрегіональних програм розвитку інфраструктурного забезпечення економіки регіонів, що включають підходи до визначення напрямків підтримки регіональною владою процесів просторової інтеграції і засновані на показниках оцінки розвиненості міжрегіональних мережних структур;

- механізм управління інноваційним розвитком регіональної економіки в умовах інтеграційних перетворень, що заснований на створенні умов реалізації методів управління в умовах становлення єдиного економічного простору й забезпечує регулюванні темпів прискорення інноваційного розвитку регіонів і спрямований на формування системного ефекту перетворень;

- організаційно-економічний механізм формування територіально-виробничого комплексу регіону у формі регіональних кластерів, що являє собою комплекс організаційних і фінансово-економічних заходів щодо модернізації регіональної виробничої системи на основі програм розвитку регіональних кластерів і сприяння розвитку інноваційної сфери.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у можливості використання теоретико-методологічних, методичних і практичних розробок і пропозицій при розробці стратегій соціально-економічного розвитку держави і регіонів, механізмів регулювання соціально-економічного співробітництва регіонів України, формуванні державних і регіональних програм розвитку, у практичній діяльності органів влади різних рівнів.

Результати дисертаційного дослідження, висновки і рекомендації, що містяться у роботі, схвалені та використовуються у практичній діяльності Бюро регіонального розвитку, КП Одеської обласної державної адміністрації (довідка № 413 від 21.10.2016 р.); Регіонального фонду підтримки підприємництва в Миколаївській області (довідка № 15/20 від 15.06.2016 р.); Херсонської обласної ради (довідка № 48-230-41/351 від 25.01.2017 р.); Міжнародного гуманітарного університету, м.Одеса (довідка № 440 від 19.09.2016 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є результатом

власного наукового дослідження автора. Наукові результати, висновки і рекомендації, що виносяться на захист, отримані автором особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертаційній роботі використані лише власні ідеї та розробки автора.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дослідження доповідалися і обговорювалися на конференціях, семінарах, нарадах, серед яких найбільш важливими були: III Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні національні економічні моделі: проблеми та перспективи розвитку», (м. Сімферополь, 2010р); Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми сучасної економіки», (м.Донецьк, 2013р.); Міжнародна науково-практична конференція «Економіка країни: стан, досягнення та перспективи подальшого співробітництва з країнами ЄС», (м.Одеса, 2014р.); Міжнародна науково-практична конференція «Євроінтеграція економіки України: виклики та рішення», (м. Дніпропетровськ, 2015р.); IV Міжнародна науково-практична конференція «Україна - Болгарія – Європейський Союз: сучасний стан та перспективи», (м.Варна, 2015р.); IX Міжнародна науково-практична конференція «Українське Причорномор'я вектори стратегічного розвитку та європейських стандартів життя», (м.Одеса, 2015р.); Міжнародна науково-практична конференція «Розвиток національних економік в контексті гео економічних реалій та лібералізації зовнішньоекономічної діяльності», (м.Одеса, 2015р.); IV Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні аспекти модернізації економіки та фінансової системи України», (м.Запоріжжя, 2016р.); International Scientific Conference “Economy Without Borders: Integration, Innovation, Cross-Borden Cooperation” (Kaunas, 2016); International Scientific Conference “Modern Transformation of Economic and Management in the Era of Globalization, (Klaipeda, 2016); Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми та перспективи розвитку національних економік: від мікро- до макрорівня», (м.Одеса, 2016р.); International Scientific-Practical Conference “Innovative Potential of Socio-Economic Systems: the Challenge of the Global World”, (Lisbon, 2016); International Scientific Conference “Economic and Society: Modern Foundation for Human Development”, (Leipzig, 2016); Міжнародна науково-практична конференція «Можливості та перспективи забезпечення сталого розвитку економіки України» (м. Ужгород, 2016р.); Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми та перспективи розвитку підприємництва та фінансово-економічного потенціалу регіону», (м.Запоріжжя, 2016р.); Міжнародна науково-практична конференція «Економічні підсумки 2016 року: досягнення, тенденції та перспективи», (м.Одеса 2016р.).

Публікації. За результатами виконаного дисертаційного дослідження опубліковано 38 наукових праць, із них 1 одноосібна монографія, 1 колективна монографія, 23 статті у фахових виданнях. Загальний обсяг публікацій становить 9,8 д.а., з них особисто автору належать 9,0 д.а.

Обсяг і структура роботи. Дисертаційна робота складається з вступу, п'яти розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел (372 найменувань) на 36 сторінках, містить 52 таблиць і 50 рисунків. Загальний

обсяг дисертації становить 475 сторінок комп'ютерного тексту, основна частина 435 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У першому розділі «Теоретичні засади інтеграційної трансформації територіальної структури економічних систем регіонів» досліджено інституційні передумови і фактори трансформації господарства регіонів на засадах інтеграційної взаємодії, виявлено проблеми і перспективи підвищення соціально-економічної безпеки у процесі інтеграційної взаємодії регіонів, обґрунтовано концептуальні підходи до управління інтеграційними процесами в регіональному економічному просторі, визначено напрямки розвитку теорії і практики управління просторовою інтеграцією економіки регіонів України.

В результаті дослідження визначено зміст поняття регіональної економічної інтеграції, що являє собою процес економічної взаємодії відкритих соціально-економічних систем просторового типу, що розвиваються, через встановлення й розвиток економічних зв'язків і відносин між суб'єктами економічної діяльності, що призводить до зближення господарських механізмів і відтворювальних процесів на регіональному, міжрегіональному й міждержавному рівнях. Виділено рівні й типи регіональної економічної інтеграції (інсайд-інтеграція, інтер-інтеграція, аутсайд-інтеграція), а також форми протікання інтеграційних процесів у регіональному економічному просторі.

Теоретично обґрунтовано інституційні передумови, фактори й принципи інтеграційної трансформації економічних систем регіонів. Визначено трактування змісту рівноважного розвитку мезоекономіки, що при наявності або відсутності рівноважного макроекономічного розвитку характеризується постійною рівністю зростаючих обсягів локального сукупного попиту й локальної сукупної пропозиції, встановлюваних економічними агентами – резидентами територіального утворення. Останні здатні завдяки високому рівню власної реактивності формувати фактори зовнішнього середовища (інститути) відповідно до власних цільових орієнтирів. При цьому, в короткостроковому періоді, принцип безперервності розвитку поєднується із принципом переривчастості, що обумовлено перевищенням трансакційних витрат над трансформаційними внаслідок високого рівня асиметричності інформації й турбулентності зовнішнього середовища. Це ініціює базисні й системні економічні, соціальні й інституціональні інновації, що володіють позитивним зовнішнім ефектом і обумовлюють кумулятивний ріст при ендогенній розбіжності факторних доходів.

Представлена типологізація українських мезоекономічних утворень (регіонів), у якій класифікаційною ознакою є використана здатність інститутів адаптуватися до змін зовнішнього середовища й забезпечувати рівноважний розвиток мезоекономіки, що дозволяє провести макросегментування національної економіки на основі використання вимірювальної вісі нормативних й позитивних показників розриву між дійсним і потенційним

станами інституціонального середовища.

Обґрунтовано концептуальне бачення парадигми управління міжрегіональними інтеграційними процесами як базису соціально-економічного розвитку регіонів України. Проведено концептуалізацію феномену міжрегіональної інтеграції з використанням теоретичних досягнень економічної науки, теорій соціально-економічної взаємодії й інституційного регулювання, методології структурно-функціонального аналізу, а також на основі теоретичного осмислення діалектики інтеграційних і дезінтеграційних процесів в сучасній Україні. Розкрито зміст і значення міжрегіональних інтеграційних процесів на сучасному етапі соціально-економічних трансформацій. Встановлено, що за своїм змістом й типологічними особливостями міжрегіональна інтеграція являє собою процес соціально-економічної взаємодії, оптимальне управління яким забезпечується через створення системи стратегічного управління. На основі структурно-функціонального підходу проаналізована специфіка міжрегіональної інтеграції як різновиду соціально-економічної взаємодії і як об'єкта стратегічного управління. Обґрунтовано релевантність застосування до управління регіональним розвитком принципів стратегічного управління, визначено взаємозв'язок процедур і етапів стратегування з елементами аналізу регіональної соціально-економічної системи й оптимізаційними підходами до управління нею.

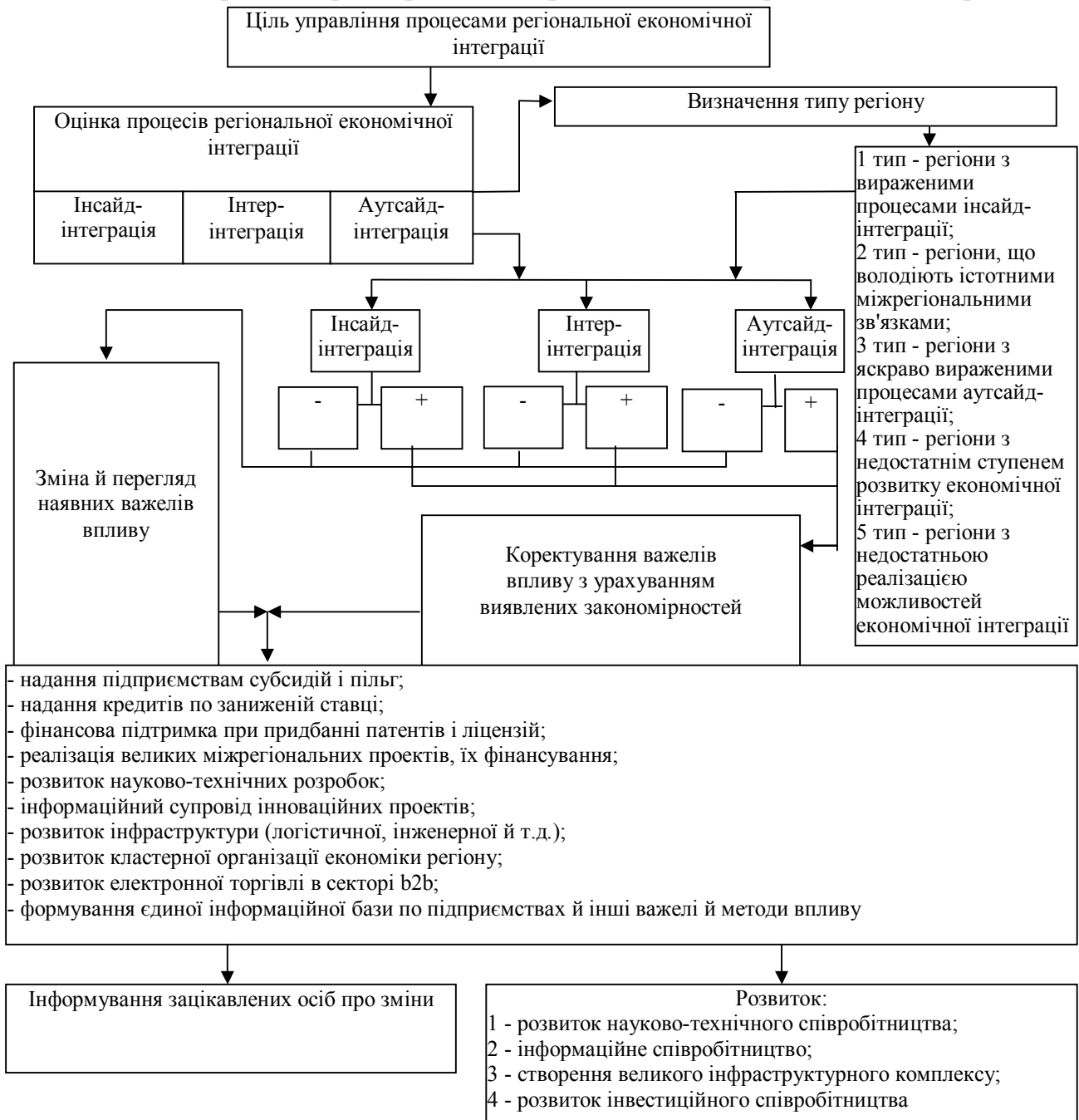
Обґрунтовано комплексний характер сучасної організації управління процесами міжрегіональної інтеграційної взаємодії, що забезпечує спеціалізацію й комунікацію в розвитку господарства країни, ефективне використання всіх видів економічних ресурсів (природних, трудових, матеріальних). Доведено необхідність встановлення єдиних критеріїв оцінки регіональних комплексів соціально-економічних благ, що відповідає здатності економічних систем кожної території забезпечити реальне його використання.

Встановлено, що, в умовах формування єдиного ринкового простору країни, неухильно зростає значення всебічного взаємного врахування специфіки регіональних інтересів. Сформульовано основи концепції організації управління соціально-економічним розвитком регіонів, що забезпечує подолання негативних тенденцій і їхніх наслідків у розвитку економіки країни, регіону, а також і у забезпеченні безпеки міжрегіональної комунікації.

Визначено основні умови просторової інтеграції регіонів України, зокрема: обов'язкова розробка стратегій розвитку регіонів і їх реалізація; поєднання конкуренції й партнерства регіонів; розвиток малого підприємництва; розвиток транспортної інфраструктури й комунікацій; розвиток регіональної інноваційної системи; розвиток соціального капіталу й мережних структур; розвиток інтелектуального потенціалу регіону на основі використання сучасних управлінських і маркетингових технологій.

Обґрунтовано принципи й сформовано концепцію механізму управління процесами регіональної економічної інтеграції в контексті забезпечення розвитку регіонального економічного простору, що забезпечує посилення цілісності, збалансованості й стабільності національного й регіональних

економічних просторів і найважливішими елементами якого є формування й розвиток мережних структур, використання людського й соціального капіталу, зміна принципів управління регіональною інфраструктурою, партнерство бізнесу й влади, застосування стратегічного планування з метою формування інвестиційної стратегії просторової інтеграції економіки регіонів тощо (рис.1).

Позначення: + - позитивна динаміка зміни показників; - - негативна динаміка зміни показників;

Рис.1. Механізм управління процесами регіональної економічної інтеграції

Розроблено алгоритм інтеграційного формування мезорівневих міжгалузевих інтегрованих утворень у регіоні-реципієнті, що включає етапи оцінки ефективності підприємств: вибір потенційних «ядерних» організацій

мезорівневого міжгалузевого інтегрованого утворення, визначення питомої ваги значимості потенційних «ядерних» організацій мезорівневого міжгалузевого інтегрованого утворення й ранжирування «ядерних» підприємств регіону на їх основі, виявлення можливості виділення достатньої кількості ресурсів для формування мезорівневого міжгалузевого інтегрованого утворення на основі «ядерного» підприємства, визначення критеріїв виконання плану формування мезорівневого міжгалузевого інтегрованого утворення на основі «ядерного» підприємства, формування інституціональних умов його створення й розвитку, реалізації даного плану й оцінки результатів реалізації у встановлені періоди часу, для кожного з яких визначений комплекс повноважень і відповідальності елементів мезорівневої соціально-економічної системи.

Основний оптимальний вектор міжрегіональної інтеграції повинен формуватися в організаційному просторі, що створюється, з одного боку, економічними (ринковими) принципами взаємодії, які дозволяють кожному регіону ефективно контролювати баланс вигід і втрат від інтеграції, а, з іншої, загальної нормативно-ціннісної системи, що забезпечує однаковий підхід регіонів-партнерів до розуміння необхідності й значення інтеграції. Остання настанова фіксує позитивний ефект інтеграції не тільки для всіх взаємодіючих регіонів, але й для України в цілому, а також підвищення соціально-економічної однорідності простору країни. Подібний баланс інтересів створює оптимальні організаційні умови для розгортання ефективної міжрегіональної інтеграції.

У другому розділі **«Методологічні засади інтеграційної трансформації територіальної структури економічних систем регіонів»** визначено передумови й напрями розвитку інтеграційної концепції управління регіональним розвитком, обґрунтовано методологічний базис формування механізмів інституціонального регулювання соціально-економічного розвитку територіальної структури економіки регіону, розроблено методичні засади оцінки структурних змін в регіональній економіці, виявлено стратегічні пріоритети міжрегіональної взаємодії в умовах просторової трансформації економіки.

Встановлено, що механізми розвитку регіональної стратегії передбачають організацію системи оцінки, основним завданням якої є відстеження, аналіз і регулювання ходу й ефективності виконання регіональної стратегії, а також виявлення тих сфер, у яких потрібне своєчасне внесення змін. Виявлено, що на даному історичному етапі економічного розвитку намітилася необхідність переходу до нових, відповідаючих сучасним викликам, підходів до вдосконалювання регіональної соціально-економічної політики. В основу подальшого еволюційного розвитку системи управління регіональним соціально-економічним розвитком повинні лягти регіони нового типу із гнучким механізмом регулювання, який би забезпечував можливість саморозвитку території з найбільш повним використанням конкурентних переваг і виходом на самозабезпечення. Доведено, що на даному етапі історичного розвитку економічні й політичні умови вимагають нових підходів

до розробки й реалізації механізму згладжування територіальних диспропорцій соціально-економічного розвитку. Функціонування механізму повинне бути побудоване на основі забезпечення умов самодостатності й можливе тільки при наявності внутрішніх факторів економічного росту, а також на основі взаємообміну ресурсами між територіями.

Визначено склад методів оцінки напрямків просторового розвитку, а також формування, диференціації й узгодження цілей, визначення вимірів й обмежень розвитку регіону: кластерний аналіз, аналіз ієрархій, балансові моделі, методи організації складних експертиз, метод адитивної згортки, комбінований морфологічний аналіз, експертні оцінки й експертні панелі, статечні функції, евристичні методи аналізу й синтезу, методи мозкової атаки й інші. У результаті, формується деталізація й інтеграція стратегії, механізми її реалізації, й уточнюються стратегічні орієнтири й основні функції по управлінню регіоном. Процеси реалізації стратегії згруповано по ключових сферах проектного управління, що дозволяє уточнити предметні сфери управління реалізацією регіональної стратегії (інтеграція, зміст, зміни, час, вартість, якість, ризики тощо), а також підібрати відповідним виділеним сферам спостереження індикатори аналізу (рис. 2).

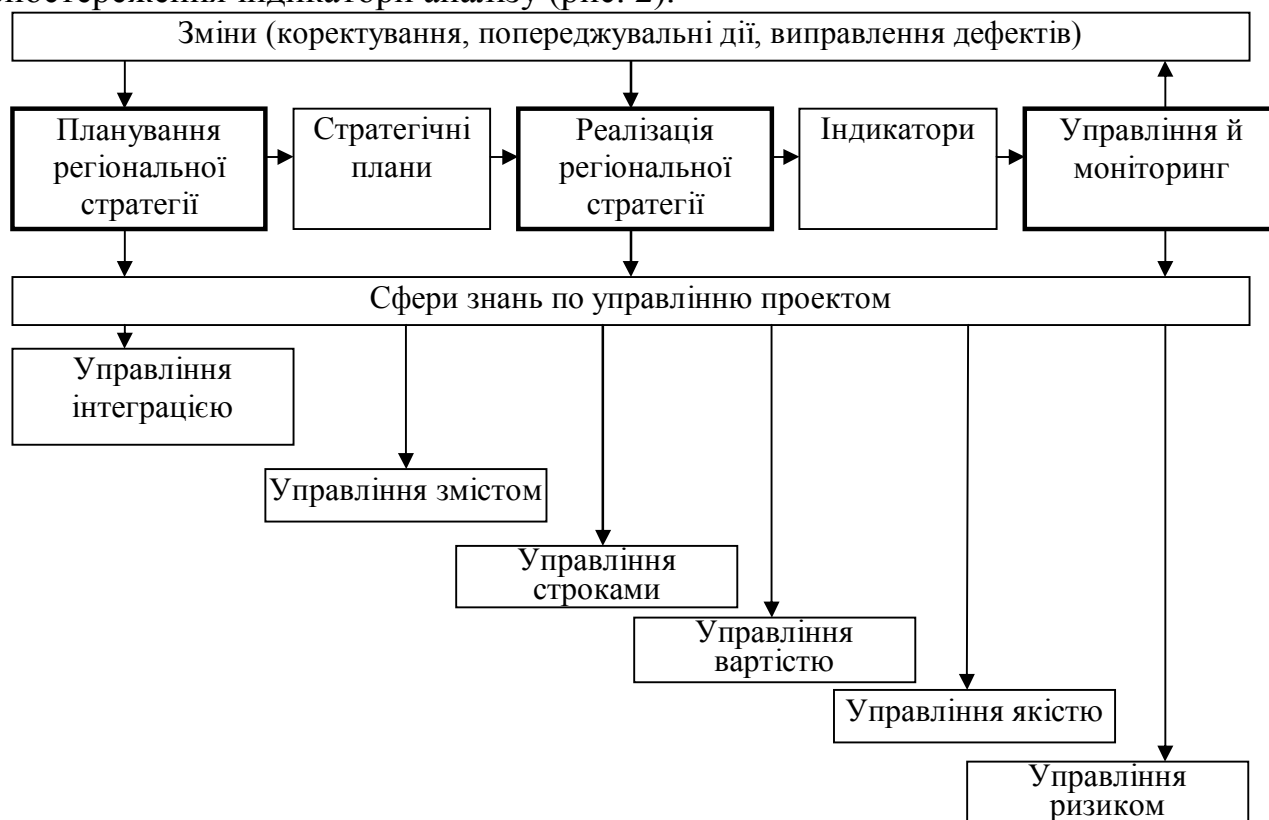

Рис. 2. Розвиток стратегії управління регіоном на основі методу управління проектами

Встановлено, що структура економіки регіону розкриває залежність її якісного функціонування й позитивної динаміки, по-перше, від макроекономічних процесів, по-друге, від визначення стратегічних напрямків розвитку економіки регіону, що забезпечують його збалансованість і

стабільність. Розроблено методичні рекомендації з оцінки структурних змін в економіці регіонів, засновані на системно-динамічному підході, що розкривають інноваційну спрямованість пропонованих заходів щодо модернізації й диверсифікації структури економіки регіонів з метою забезпечення їх конкурентоспроможності й підвищення рівня соціально-економічного розвитку. Запропонований підхід дозволяє виявляти напрямки й швидкість змін у розвитку окремих видів економічної діяльності, визначати фактори впливу на них. Обґрунтовано соціально-економічні наслідки зміни структури економіки регіону, що полягають у підвищенні темпів економічного росту, що супроводжується збільшенням доходів населення, податкових надходжень, поліпшенням якості життя населення регіону.

Обґрунтовано необхідність і можливість підвищення в умовах сучасної української економіки ролі стратегічного компонента міжрегіонального економічного співробітництва, що пов'язано, з одного боку, з відсутністю в практиці управління цим процесом системності й стратегічної орієнтованості, з іншого боку, з можливостями сучасної практики управління вітчизняною економікою, яка перетвориться на регіональному рівні в систему стратегічного управління.

Обґрунтовано концептуальні аспекти міжрегіональної взаємодії в умовах просторової трансформації економіки. Встановлено, що міжрегіональні зв'язки й відносини виступають елементарною й комплексною формами реалізації взаємодії регіонів і розрізняються за рівнем інституціоналізації (відображає специфіку стратегічних інтересів, ресурсного потенціалу, ключових компетенцій і конкурентних переваг взаємодіючих регіонів). Розвиток міжрегіональних взаємодій пов'язаний з еволюцією територіального поділу праці й моделі державного устрою, а їх специфіка обумовлена масштабами взаємодіючих регіонів, їх стратегічними інтересами, локальними ресурсами, факторами виробництва й конкурентних переваг.

Обґрунтована класифікація форм реалізації міжрегіональних взаємодій за критеріями їх характеру, результативності, часу й формату здійснення, кількості суб'єктів і виду об'єктів, рівня формалізації й цільової орієнтації. Це дозволило виділити конкурентні й тіньові міжрегіональні взаємодії, що здійснюють особливий вплив на просторові трансформації економіки сучасної України. Виявлено фактори, що сприяють розвитку міжрегіональних відносин: географічне положення й територіальна близькість до партнерів; різноспрямованість спеціалізації регіонів; формування центрів міжрегіонального спілкування; чітка й скоординована соціокультурна, промислова й торговельна політики в регіоні; активізація процесів внутрішньо- й міжрегіональної інтеграції; гармонізація економічних і соціальних інтересів, що виходять за рамки одного регіону; інтенсифікація використання методів і принципів корпоративного управління й посилення на цій основі ролі державної влади на рівні регіону; врахування інтересів суб'єктів економіки й населення.

Обґрунтовано використання корпоративного підходу до управління розвитком міжрегіональних відносин на основі принципів врахування інтересів

всіх учасників інтеграційних процесів, спільної координації, взаємної вигоди й відповідальності, соціально-економічної й екологічної безпеки, інформаційного співробітництва, що передбачає доповнення змісту основних функцій управління. Механізми реалізації стратегії активної міжрегіональної взаємодії доцільно формувати в рамках системи стратегічного управління цим процесом, причому на всіх етапах її конструювання, включаючи розробку сценарію міжрегіональної взаємодії, концепції, оціночного прогнозу, міжрегіональної цільової середньострокової комплексної програми. У системі інструментів, реалізації стратегії активної міжрегіональної економічної взаємодії провідна роль повинна належати програмному інструменту, що інтегрує можливості кожного із взаємодіючих регіонів у систему більш високого порядку. Запропоновано механізм формування й розвитку міжрегіональної корпорації з позиції активізації відносин між регіонами, що включає формування організаційно - інституціональної структури, розробку стратегії розвитку корпорації й заходів щодо її реалізації, моніторинг функціонування й розвитку в умовах міжрегіональної взаємодії (рис. 3).

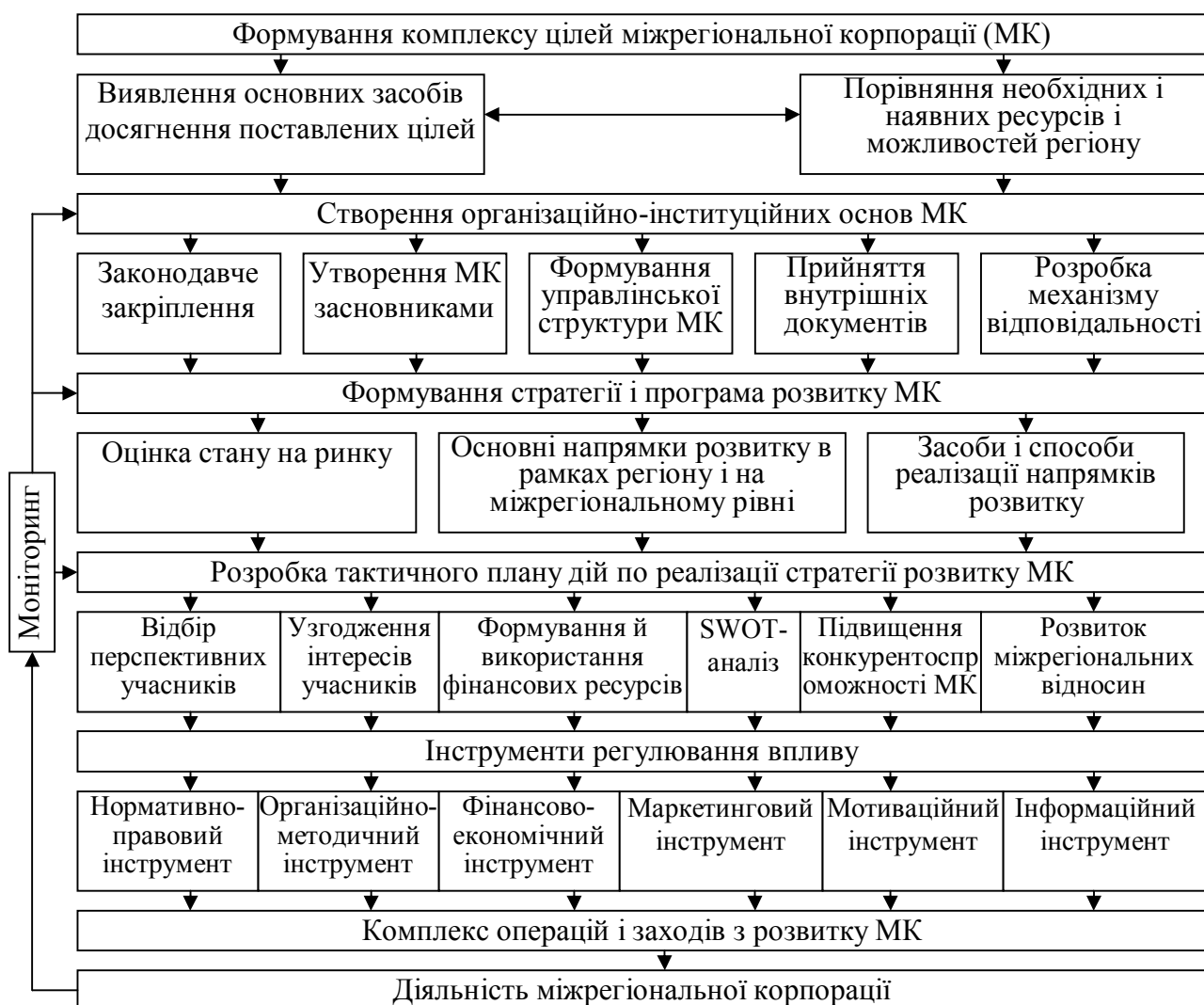

Рис. 3. Механізм створення й розвитку міжрегіональної корпорації

Сформовано модель комплексного механізму реалізації стратегії

міжрегіональної економічної взаємодії, що є складовою алгоритмізованих систем стратегічного управління економіками взаємодіючих регіонів, що визначає порядок і послідовність дій адміністрацій цих регіонів з обґрунтування й цілеспрямованої реалізації стратегії міжрегіональної взаємодії.

Розроблено економіко-математичну модель оптимізації відносин між регіонами на основі адаптації гравітаційної моделі ринкової взаємодії, суть якої полягає у визначенні фактору сфери сприяння розвитку міжрегіональних відносин за допомогою оцінки можливості взаємного задоволення потреб й інтересів учасників з урахуванням їх відношення до цінності об'єкта зв'язків, потенціалу розвитку таких зв'язків і відстані між регіонами. Запропонована модель служить для визначення найбільш привабливих регіонів для розвитку з ними взаємовигідних відносин шляхом розрахунку величини фактору сфери сприяння. Вона може бути використана для розрахунку фактору вибору сфери сприяння міжрегіональних взаємодій як для виробничих, торговельних, так соціокультурних, інвестиційних й інших видів міжрегіональних взаємодій.

Розрахунок фактору вибору сфери сприяння міжрегіональних взаємодій на прикладі Одеської області представлено у табл. 1.

Таблиця 1

**Ранжирування потенційних партнерів на основі фактору вибору сфери
сприяння міжрегіональних взаємодій**

Ранг	Регіони	Значення показника «фактор вибору сфери сприяння міжрегіональних взаємодій»
1	Дніпропетровська область	1896,27
2	Миколаївська область	1691,49
3	Запорізька область	873,07
4	Вінницька область	224,49
5	Херсонська область	193,88
6	Кіровоградська область	176,06
7	Черкаська область	173,02

За даними розрахунку найбільш привабливими партнерами для розвитку взаємовигідних міжрегіональних відносин є Дніпропетровська, Миколаївська й Запорізька області. Застосування моделі фактору сфери сприяння дозволяє обґрунтовано вибирати найбільш привабливі регіони-партнери, визначати учасників міжрегіональної взаємодії, знижувати комерційний ризик підприємств на міжрегіональному ринку й забезпечувати їх необхідною інформацією про потенційних конкурентів.

Доведено, що стратегічне регулювання міжрегіональних взаємодій повинне бути орієнтоване на забезпечення еволюційної трансформації міжрегіональних зв'язків у коопераційні відносини, критично значимі для розвитку спільних проектів регіонів-партнерів. Обґрунтовано, що векторами стійкого розвитку й підвищення ефективності економічних взаємодій суб'єктів Причорноморського регіону є: координація процесів модернізації логістичної й комерційної інфраструктури міжнародних транспортних коридорів; формування міжрегіональних мереж бізнес-інкубаторів, інноваційних кластерів

і систем інформаційного забезпечення; активізація спільних дій регіонів у сфері територіального маркетингу й брендингу; реалізація інвестиційних мегапроектів із синергічним ефектом. Особливе значення Причорноморського регіону для інтеграції економічного простору України обумовлює необхідність додання завданню інтенсифікації міжрегіональних взаємодій статусу пріоритету в рамках макрорегіональної стратегії просторового розвитку. Запропонована система стратегічних напрямків розвитку міжрегіональної взаємодії Одеської області, що передбачає пріоритетність міжрегіональних проектів у сферах транспортної інфраструктури, туристично-рекреаційного бізнесу, маркетингового забезпечення збуту й науково-освітнього співробітництва. Реалізація проектів забезпечить підвищення ефективності регіонального стратегічного управління.

У третьому розділі **«Економічна оцінка перспектив інтеграційної трансформації територіальної структури економічних систем регіонів»** визначено форми розвитку міжрегіональної економічної інтеграції на засадах усупільнення виробництва, виявлено вплив інтеграційних процесів на економічний розвиток регіонів, обґрунтовано умови і чинники формування міжрегіональної мережної інфраструктури у контексті просторової інтеграції господарства регіонів.

Розглянуто міжрегіональну інтеграцію як основну форму існування системи управління соціально-економічним розвитком регіону, досліджені фактори, що обумовлюють трансформацію механізму управління розвитком регіонів на засадах міжрегіональної взаємодії. Показано, що міжрегіональна економічна інтеграція є нелінійним процесом. Нелінійність міжрегіональної економічної інтеграції проявляється в гетерогенності, суперечливості, обмеженості процесу. Визначено, що на практиці створення інтеграційних утворень не завжди розвивається односпрямовано й поступально, що дає підставу для аналізу інтеграції з боку кількості, тобто ступеня розвитку її властивостей і темпу протікання процесу. Визначено, що міжрегіональне усупільнення виробництва - це нелінійний процес узгодження й відокремлення виробничої діяльності вертикально-інтегрованих господарюючих суб'єктів на міжрегіональному рівні.

Виявлено співвідношення міжрегіональної економічної інтеграції, регіоналізації виробництва, міжрегіонального усупільнення виробництва як відношення форми й змісту: при цьому міжрегіональне усупільнення виробництва є змістом регіоналізації виробництва. Регіоналізація виступає формою міжрегіонального усупільнення й змістом міжрегіональної інтеграції. Міжрегіональна економічна інтеграція, у свою чергу, є формою інтернаціоналізації. Показано розходження явищ міжрегіональної економічної інтеграції й міжрегіонального усупільнення виробництва як процесу й стану. Встановлено, що розвиток регіональних зв'язків стимулюється за допомогою просторового структурування, де посилення міжрегіональних зв'язків повинне забезпечуватися за рахунок розвитку транспортно-економічної й інформаційно-комунікаційної інтеграції. При цьому, перспективною формою просторової організації України, у тому числі організації міжрегіональних зв'язків,

залишається структурування в рамках макрорегіонів.

З метою виявлення потенціалу розвитку міжрегіональної економічної інтеграції розроблена методика визначення показника рівня міжрегіональної усупільненості виробництва, що виражає співвідношення усупільнення виробництва і його форм, тобто рівень поділу праці, спеціалізації, кооперації, концентрації виробництва і дає можливість аналізу взаємодії господарюючих суб'єктів різних регіонів. Розроблено алгоритм визначення показника ступеня розвитку реальної міжнародної економічної інтеграції, що включає наступні послідовні кроки: розрахунок показників, що характеризують процеси, які розвиваються між господарюючими суб'єктами різних регіонів та претендують на реальний і формальний розвиток інтеграції; вивчення динаміки рівня міжрегіональної кооперації виробництва, концентрації виробництва, прямих зовнішніх (щодо регіону) інвестицій з метою встановлення їх мінімального значення за певний період; визначення індексів кооперації, концентрації, прямих зовнішніх інвестицій за допомогою індексу за елементами; розрахунок рівня інтегрованості, на основі середньої арифметичної. Розрахунок рівня інтегрованості виробництва на основі міжрегіональної усупільненості виробництва дає можливість визначити напрямок розвитку міжрегіональної економічної інтеграції. Досліджено проблеми, перспективи та сформовано схему міжрегіональної взаємодії учасників інвестиційного процесу (рис. 4).

Сформовано комплекс показників оцінки ефективності, ефекту і якості діяльності мезорівневих міжгалузевих інтегрованих утворень, які застосовуються на етапах реалізації алгоритму їх розвитку в регіоні-реципієнті в розрізі індикаторів попереднього, поточного й заключного контролю. Це систематизує економічні, соціальні, екологічні, демографічні й ресурсні індикатори поступальної динаміки, а також індикатори якості регіонального інституціонального проектування з урахуванням питомої ваги значимості часткових критеріїв, що застосовуються. На їх базі, з використанням методу рейтингування, запропонований комплексний індикатор результативності створення й розвитку мезорівневих міжгалузевих інтегрованих утворень.

Виявлено ключові ризики: створення й розвитку мезорівневих міжгалузевих інтегрованих утворень у регіоні-реципієнті, систематизовані в категорії найменш значимих (технічний, технологічний й екологічний ризики), моніторинг і регулювання яких здійснюється інтегрованим утворенням; істотних малоймовірних (фінансовий ризик і ризик зовнішнього середовища), моніторинг яких здійснюється органом виконавчої влади, а регулювання - інтегрованим утворенням разом з органом влади; ймовірних значимих ризиків (організаційний і кадровий ризик), моніторинг яких здійснюється інтегрованим утворенням, а регулювання - інтегрованим утворенням разом з органом влади; істотні ризики (організаційно-культурний, управлінський й інституціональний ризик), моніторинг яких здійснюється інтегрованим утворенням разом з органом влади, а регулювання - зазначеними структурами із залученням представницького органу місцевого самоврядування регіону.

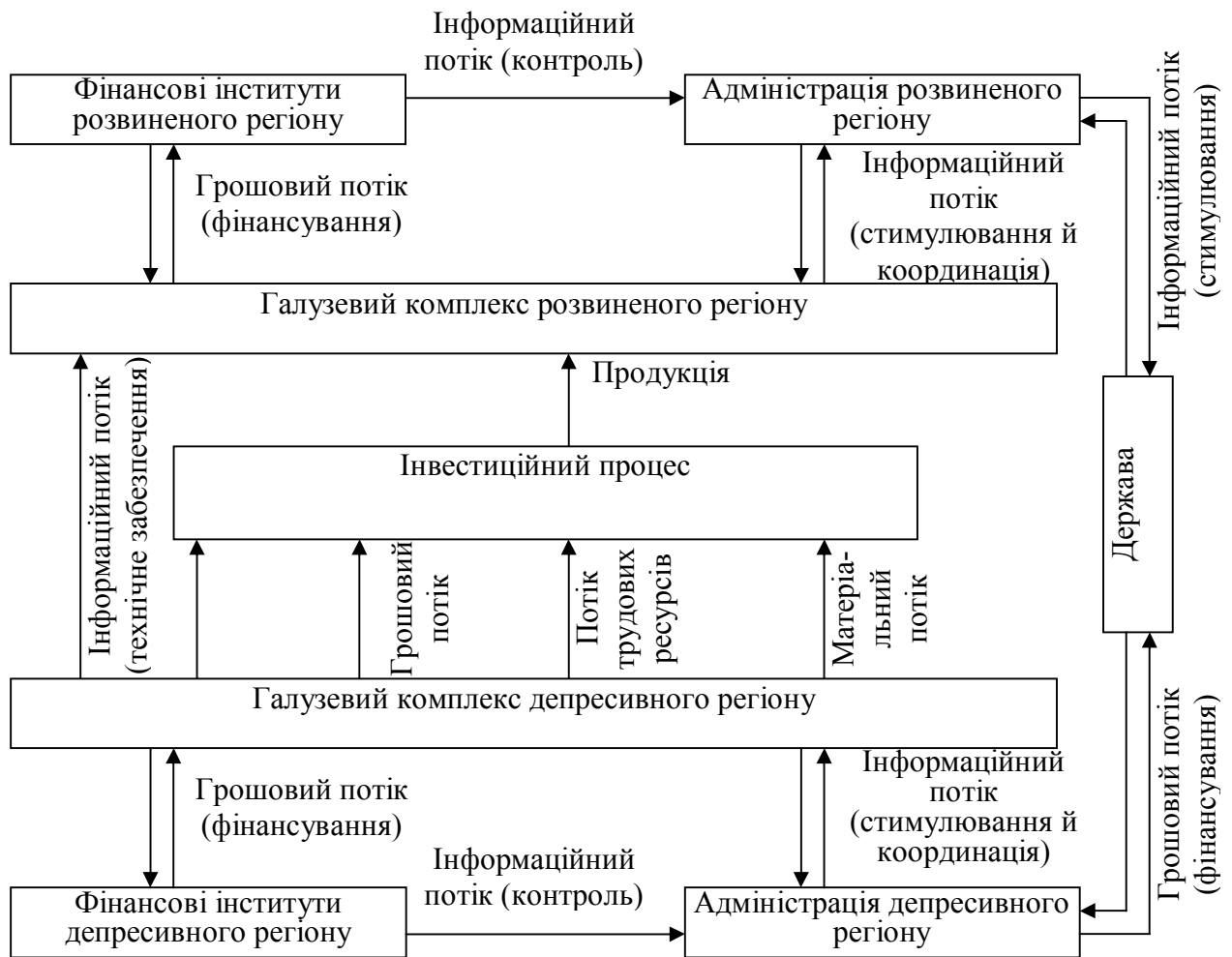

Рис. 4. Схема міжрегіональної взаємодії учасників інвестиційного процесу

Обґрунтовано, що оцінка прогнозного стану індикаторів розвитку регіону-реципієнта повинна враховувати стан ризикового поля міжгалузевих інтегрованих утворень, сукупну приведену рейтингову оцінку «ядерних» підприємств, на основі яких можуть бути сформовані інтегровані утворення, сукупну інтегральну рейтингову оцінку їх розвитку на етапі поточного контролю в рамках мезорівневого менеджменту, оцінку стану міжгалузевих інтегрованих утворень на етапі заключного контролю, а також базового стану прогнозованого індикатора регіонального розвитку.

В результаті дослідження обґрунтовано концептуальні засади формування міжрегіональної мережної інфраструктури, як підґрунтя розвитку міжрегіональної економічної взаємодії. Під міжрегіональною мережною інфраструктурою розуміється комплекс взаємозалежних і взаємодіючих регіональних підприємств інфраструктурного забезпечення, організаційно взаємодіючих у єдиній інформаційній, ресурсній і технологічній мережі й координуючих свої дії. Доведено, що просторова економічна інтеграція регіонів являє собою безперервний процес зближення умов функціонування й потенціалів господарських комплексів регіонів, розвитку взаємовигідних

міжрегіональних зв'язків на основі використання потенціалу інфраструктурного забезпечення міжрегіонального обміну матеріальними, інформаційними й іншими потоками.

Визначено базовий набір факторів, що впливають на просторову економічну інтеграцію. Виділена провідна роль мережної інфраструктури в розвитку інтеграційних відносин, що здатна реалізувати безліч напрямків інтеграційних комунікацій регіональної економіки в рамках мережних структур і забезпечити умови для реалізації концепції «локомотивів росту». Обґрунтовано напрямки подолання соціально-економічної диференціації регіонального розвитку й забезпечення просторової інтеграції регіонів. Вони пов'язані з формуванням міжрегіональних мережних структур, що поєднують ключові джерела конкурентних переваг і сконцентровані в різних регіонах.

Сформульовано методичні принципи забезпечення просторової інтеграції регіонів, що заснована на формуванні міжрегіональних мережних структур: єдності цілей розвитку, інформаційної доступності, додаткових гарантій, ресурсозабезпеченості виробництв (визначають межі просторової взаємодії учасників мережних структур по виділених напрямках). Запропоновано класифікацію регіонів з позицій умов забезпечення просторової інтеграції за допомогою формування міжрегіональних мережних структур. Взаємозв'язок і взаємодія різних учасників процесів просторової інтеграції на основі побудови міжрегіональних мережних структур визначаються їх компетенціями й ключовими завданнями.

Запропоновано методичні рекомендації з удосконалювання міжрегіональних програм розвитку інфраструктурного забезпечення економіки регіонів, що включають підходи до визначення напрямків підтримки регіональною владою процесів просторової інтеграції і забезпечуються формуванням міжрегіональних мережних структур.

У четвертому розділі «Концепція інтеграційної трансформації територіальної структури економічних систем регіонів» розроблено організаційно-управлінські засади розвитку територіально інтегрованих інноваційних систем в умовах формування єдиного міжрегіонального економічного простору, сформульовано рекомендації із забезпечення взаємодії стратегій інтеграції й диверсифікованості в соціально-економічному просторі макрорегіону, обґрунтовано напрями удосконалення механізму міжрегіональної виробничої кооперації.

В результаті дослідження розроблено й науково обґрунтовано методологію управління інноваційним розвитком господарства регіонів в умовах інтеграційних перетворень економіки, що дозволяє забезпечити прискорення процесів становлення інноваційної економіки. Розкрито необхідність інституціональних перетворень в господарській сфері регіонів, спрямованих на створення системи організації наукових досліджень і формування ресурсів, що забезпечують входження регіонального господарства в «економіку знань». Визначені проблеми технічного, економічного й організаційного характеру й перспективи інноваційного розвитку господарської сфери, що дозволяє сформулювати стратегічні програми розвитку.

Сформовано підхід до формування концепції інноваційного розвитку регіональної економіки в умовах інтеграційних перетворень, який полягає в регулюванні темпів прискорення інноваційного розвитку регіонів і спрямований на досягнення конкурентоспроможності соціально-економічних систем й усунення структурних диспропорцій розвитку регіонів. Обґрунтовано, що методологія управління інноваційним розвитком економічних систем регіону повинна спиратися на використання системного ефекту при регулюванні господарської сфери в рамках інноваційних перетворень. Запропоновано механізм управління інноваційним розвитком господарської сфери регіону, заснований на створенні умов реалізації методів управління в умовах становлення єдиного економічного простору й спрямованих на формування системного ефекту перетворень (рис. 5).

Рис. 5. Механізм управління інноваційним розвитком господарської сфери регіону

Обґрунтовано концепцію й механізми узгодження й реалізації стратегій інтеграції й диверсифікації в соціально-економічному просторі макрорегіону.

Встановлено, що стратегія диверсифікації в просторі макрорегіону реалізує потреби формування нових функцій його системи, захисту від

масштабних ризиків і загроз, ефективного позиціювання даної системи в структурі національної економіки й світовій господарській системі, розвитку конкурентного середовища в просторі макрорегіону, створення плацдармів майбутнього розвитку, отримання синергетичного ефекту від комбінування елементів потенціалу розвитку. Стратегія інтеграції в просторі макрорегіону реалізує потреби розвитку вертикалі державної влади, розвитку корпоративної форми власності, забезпечення цілісності розширеного простору, інституціонального впорядкування різноманіття соціально-економічних відносин, узгодження інтересів суб'єктів, які функціонують у розширеному просторі, формування зон розвитку, що залучають найбільш ефективні ресурси й забезпечують інвестиційну привабливість макрорегіону.

Визначено фактори, що обумовлюють реалізацію стратегії диверсифікації в просторі макрорегіону: репрезентативність ресурсної бази; можливість локалізації регіональних і субрегіональних систем; ефективність взаємодії інститутів влади й власності; інвестиційна привабливість традиційних видів діяльності; інвестиційна привабливість знову виникаючих видів діяльності. Виявлено фактори, що обумовлюють реалізацію стратегії інтеграції в просторі макрорегіону: наявність інфраструктури інтеграційної взаємодії; можливість формування привабливих для інвестора комбінацій наявних ресурсів й елементів капіталу; потенціал синергетичного ефекту від інтеграції; способи участі держави в інтеграційних проектах; транзакційні витрати узгодження інтересів учасників інтеграції.

Обґрунтовано основні принципи, сукупність яких розкриває спосіб ефективної взаємодії стратегій інтеграції й диверсифікації в системі макрорегіону: забезпечення цілісності простору регіону на основі інтеграційної взаємодії між різними галузями диверсифікованого регіонального бізнесу; стратегічне планування сукупного соціально-економічного ефекту від реалізації взаємодіючих стратегій; оптимізація транзакційних витрат узгодження інтересів учасників диверсифікації й інтеграції; випереджальне формування соціально-економічної інфраструктури в розширеному просторі; використання можливостей державно-приватного й соціально-державного партнерства у взаємодії стратегій інтеграції й диверсифікації в просторі макрорегіону; управління виникаючими ризиками з метою забезпечення соціально-економічної безпеки макрорегіону.

Встановлено, що інтеграція соціально-економічного простору Причорноморського регіону являє собою комплексний процес, що включає в себе наступні складові: подолання дезінтеграційних наслідків ринкових перетворень; розвиток інтеграційної взаємодії між регіональними системами в складі макрорегіону; підвищення ефективності взаємодії між галузями інтегрального суб'єкта стратегічного управління макрорегіоном. Спосіб ефективної взаємодії стратегій інтеграції й диверсифікації в просторі макрорегіону орієнтований на досягнення наступних результатів: отримання синергетичного ефекту від комбінування й переплетення перспективних цілей й інструментів обох стратегій; прискорення розвитку макрорегіону; зниження рівня ризиків і загроз у розширеному просторі; підвищення інвестиційної

привабливості системи регіону; симетрія ресурсної бази й функціонуючого капіталу; зниження трансакційних витрат узгодження інтересів суб'єктів, що функціонують у просторі регіону.

Обґрунтовано інституціональні інструменти, що забезпечують ефективну взаємодію стратегій інтеграції й диверсифікації в системі макрорегіону: міжрегіональні програми диверсифікації; регіональні соціально-економічні проекти; договори макрорегіону зі стратегічними інвесторами; специфікація регіональних систем; державно-приватні партнерства в просторі макрорегіону. Узгодження стратегій диверсифікації й інтеграції в просторі макрорегіону повинне здійснюватися за наступними етапами: оцінка потенціалу диверсифікації й інтеграції в просторі макрорегіону; визначення пріоритетів розвитку соціально-економічної системи макрорегіону; формування інституціонального середовища для міжрегіональної диверсифікації й інтеграції; формування інфраструктури міжрегіональної взаємодії; розробка й реалізація комплексу інвестиційних програм диверсифікації й інтеграції.

Сформульовано науково-методичні рекомендації з удосконалювання механізму міжрегіональної кооперації виробничих секторів економіки регіону. Обґрунтовано концептуальні аспекти моделювання механізму міжрегіональної виробничої кооперації, як елемента системи регіонального стратегування, у якому реалізується процес організації інформаційних потоків. Регулюючим органом виступає центр контрактингу - інформаційна система, у рамках якої здійснюється пошук і взаємодія партнерів у міжрегіональному інформаційному просторі, інформація в якому з'являється внаслідок державної, регіональної й корпоративної ініціатив (рис. 6).

Рис. 6. Модель механізму міжрегіональної кооперації промислового сектору економіки регіону

Модель механізму міжрегіональної виробничої кооперації відображає послідовність організаційно-економічних процесів, спрямованих на досягнення й здійснення міжрегіонального співробітництва по розробці, виробництву й експорту продукції за підтримкою на внутрішньому й зовнішньому ринках українських організацій-розробників і виробників продукції з боку органів влади регіонів.

Реалізація запропонованої моделі механізму міжрегіональної виробничої кооперації стане додатковим гарантом соціальної стабільності в регіонах за рахунок потужного імпульсу диверсифікованості регіональних економік, підвищення їх стабільності, економічних зв'язків з іншими регіонами, гармонічного розвитку економіки України в цілому.

У п'ятому розділі «Кластерні механізми реалізації стратегії інтеграційної трансформації територіальної структури економічних систем регіонів» обґрунтовано механізми функціонування регіональних квазікластерних структур, розроблено механізм формування регіональних кластерів як фактор інтеграційної трансформації територіальної структури економічних систем регіонів, сформовано інструментарій формування й розвитку територіально-галузових кластерів з міжнародною участю.

Встановлено, що успішний розвиток економіки регіону визначається ефективністю репродуктивного функціонування всіх її структурних складових. Стратегічні пріоритети ринкової моделі розвитку економіки регіону обумовлюють необхідність формування територіально-виробничих комплексів і координації діяльності підприємств, що входять у цей комплекс з метою активізації соціально-економічного розвитку регіону. Система регіонального управління ґрунтується на сукупності методів, що розрізняються за своєю сутністю й алгоритмами реалізації. При цьому треба враховувати, що специфіка регіонів визначає доцільність використання в кожному конкретному випадку свого набору економічних важелів і стимулів.

Доведено, що дієвим методом підвищення економічної ефективності регіонального господарства, що дозволяє максимально використати існуючий соціально-економічний потенціал, є теорія кластерного управління економікою. Особливості формування територіально-виробничих комплексів й їх управління на сучасному етапі розвитку вказують на переваги територіально-виробничого комплексу як механізму активізації соціально-економічної системи регіону.

Забезпечення стійкого й стабільного росту економіки регіону вимагає розробки обґрунтованої концепції регіонального розвитку, яка чітко визначатиме мету, завдання їх досягнення, механізм виконання й обсяги гарантованого фінансування. Концепція регіонального розвитку стане обґрунтованою тільки в тому випадку, якщо основою розробки конкретних кількісних показників у рамках перспективних планів розвитку регіону буде виступати характеристика соціально-економічної системи регіону (потенційних можливостей розвитку даного регіону).

Обґрунтовано застосування теорії кластерного управління до побудови

територіально-виробничого комплексу як основного підходу до його організаційного оформлення, що сприяє активізації розвитку соціально-економічної системи регіону. Зазначений підхід передбачає організацію розвитку територіально-виробничих комплексів - кластерів, які формуються на територіях з підприємствами, об'єднаних одним технологічним процесом, результатом якого є кінцевий продукт, створений зусиллями всіх учасників процесу.

В результаті дослідження обґрунтовано інструменти виявлення, діагностики й прогнозування напрямків функціонування існуючих квазікластерних інтеграцій з урахуванням соціально-економічних особливостей регіональних господарських комплексів України. На підставі теоретичного узагальнення сучасних уявлень про інтеграційні процеси, з урахуванням специфіки українських умов господарювання, встановлено, що квазікластерна інтеграція реалізується у формі квазіінтеграційних утворень. Останні функціонують на базі вертикальної, горизонтальної або змішаної коопераційної взаємодії організацій та підприємств, локалізованих у вузькому географічному ареалі, в яких система створення вартості перебуває в стадії формування і дозволяє конкретизувати об'єкт квазіінтеграційних процесів.

На підставі ідентифікації особливостей кластерів (географічна концентрація підприємств, інноваційний характер організації виробництва на всій системі створення вартості, можливість ефективного контролю власних сукупних витрат на всій системі створення вартості, розвиненість ринкових механізмів й інфраструктури) обґрунтовано існування специфічних можливостей квазікластерних інтеграцій забезпечувати оптимізацію трансакційних витрат, впровадження як автономних, так і системних інновацій, при відносно стабільній економічній мезоструктурі - квазіінтеграції.

Розроблено механізм формування кластерних ініціатив на міжрегіональному й регіональному рівні як комплекс організаційних і фінансово-економічних заходів щодо модернізації регіональної виробничої системи на основі програм розвитку регіональних кластерів і сприяння розвитку інноваційно-інвестиційної сфери (розробка міжрегіональних та регіональних стратегій розвитку кластерів, створення координаційної ради кластеру, формування інфраструктури підтримки підприємств кластеру, забезпечення взаємодії з державними органами влади й ін.).

Запропоновано підходи до аналізу регіональних економічних кластерів, особливості яких полягає у визначенні складу регіональних кластерів (ядра й периферії), змісту їх управлінських функцій і системи взаємодії.

Обґрунтовано фактори зміни сфери функціонування регіональних кластерів, виділені причини рухливості границі територіальної локалізації кластеру, що створює теоретичну основу аналізу можливості їх функціонування в регіонах.

На основі розроблених теоретичних і методичних положень обґрунтовано етапи процесу послідовного формування регіонального економічного кластеру. (рис. 7).

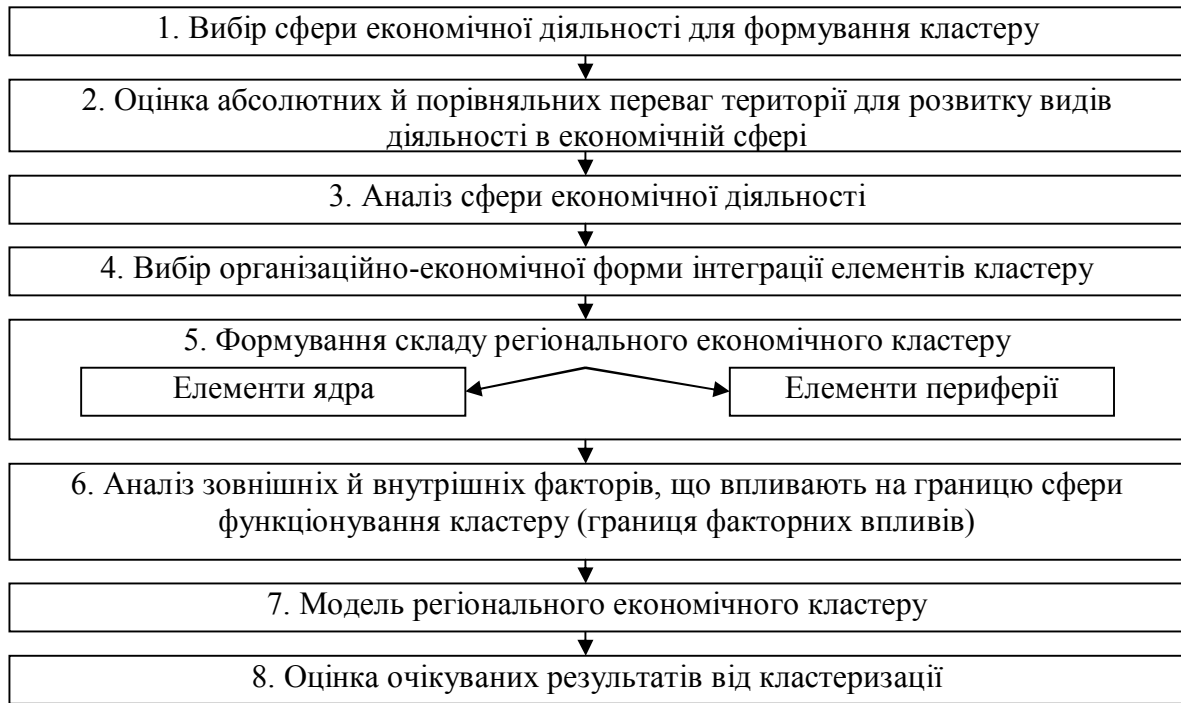

Рис. 7. Послідовність етапів формування регіонального економічного кластеру

Систематизовано форми інтеграції суб'єктів при формуванні регіональних економічних кластерів за ступенем самостійності, стабільності, гнучкості, специфікою управління, й обґрунтована доцільність застосування стратегічного альянсу при кластероутворенні у господарстві регіону (рис. 8).

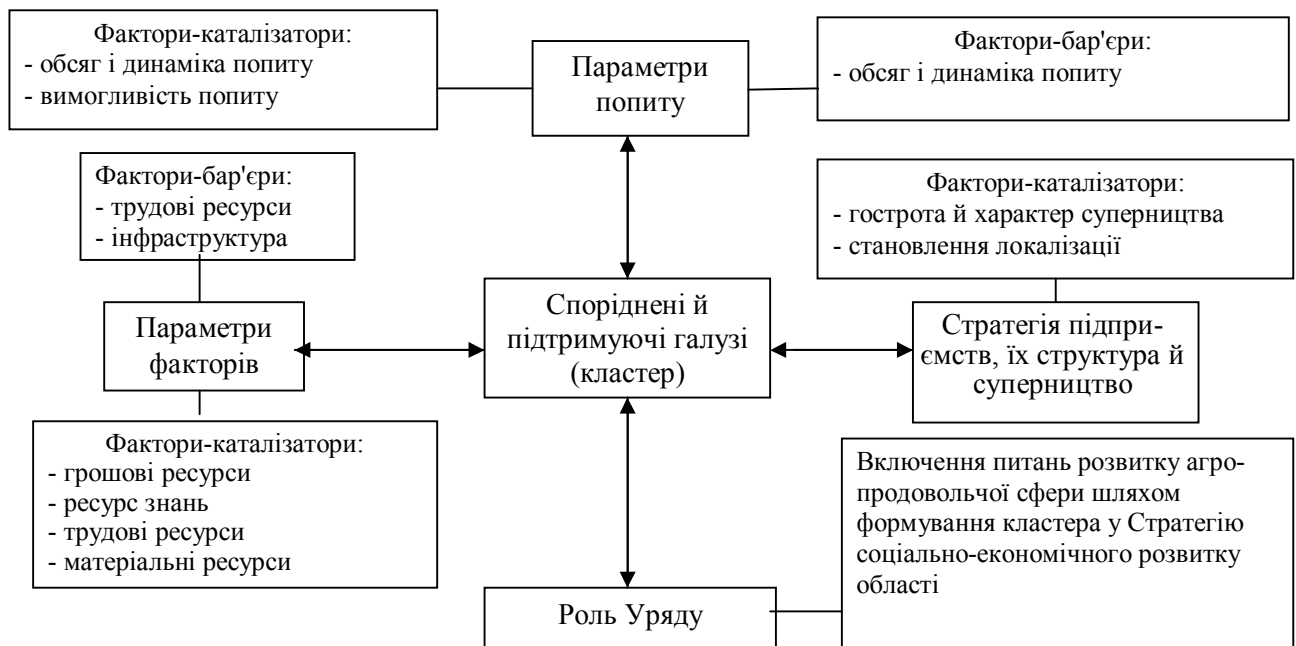

Рис. 8. Вплив детермінант на функціонування регіональної кластерної структури

Розроблено модель регіонального харчового кластеру Одеської області

яка включає блоки, що представляють ядро кластеру, їх взаємодія визначає стабільність розвитку харчового кластеру, появу нових і збереження існуючих конкурентних переваг. Периферію кластеру становлять самостійні локальні харчові комплекси із замкнутим циклом виробництва, представники керівництва яких входять у стратегічний альянс. Крім того, до периферії кластеру відносяться організації інших видів діяльності: підприємства електро-, тепло-, водопостачання, організації зв'язку, логістичні тощо.

Виявлені абсолютні й порівняльні переваги, кількісні і якісні ефекти; представлена структура управління кластером і визначена система локальних комплексів, інтеграція яких створює основу розвитку кластеру. Виявлені й систематизовані умови, що забезпечують стабільність і цілісність харчового кластеру Одеської області. Запропоновано рекомендації з підвищення результативності дій координаційної підсистеми регіонального кластеру, використання яких підвищує ефективність його функціонування й поступального розвитку. Модель формування регіонального харчового кластеру в Одеській області представлена на рис. 9.

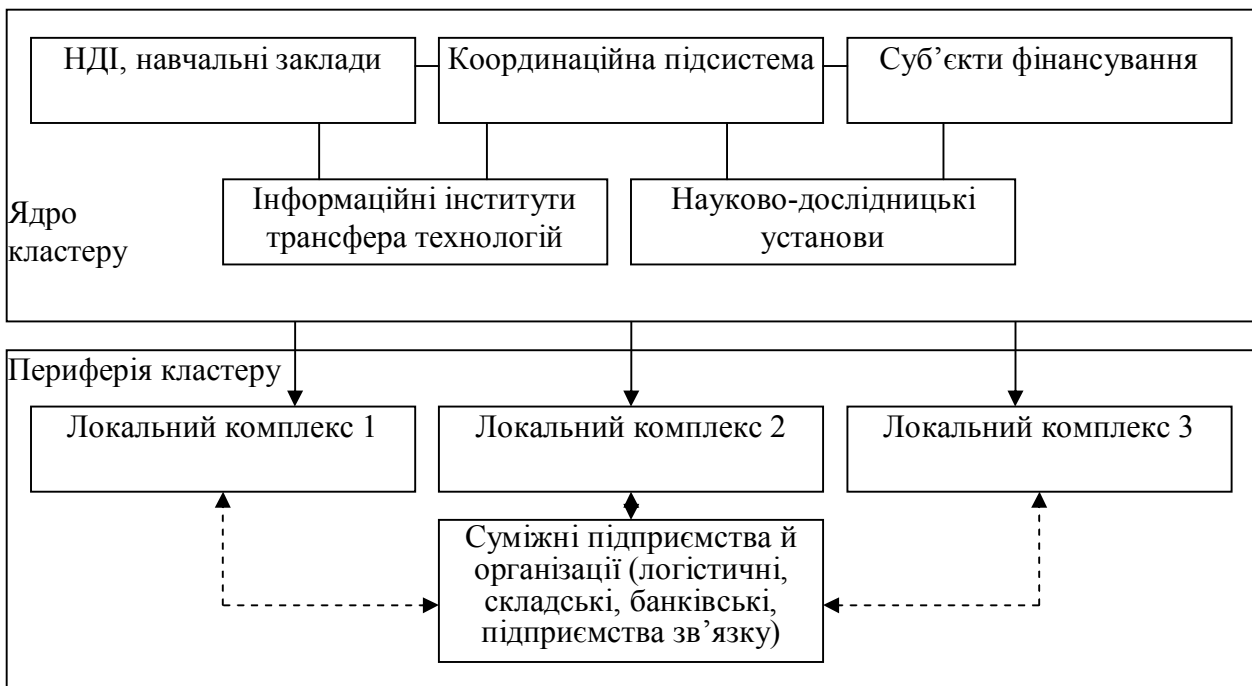

Рис. 9. Модель харчового кластеру Одеської області

Обґрунтовано пропозиції з формування територіально-галузових кластерів з міжнародною участю як ключового інструменту розвитку економіки регіонів, в умовах посилення глобалізації й міжнародної інтеграції.

Розкрито специфіку територіально-галузових кластерів з міжнародною участю, і виявлені найбільш значимі фактори, що визначають необхідність формування територіально-галузових кластерів з міжнародною участю.

Алгоритмізовано процес прийняття управлінських рішень за розвитком територіально-галузового кластеру (зростання капіталізації й розширення регіону присутності) і формування оптимальної кількості партнерів (резидентів і нерезидентів). Це забезпечуватиме стійке й ефективне партнерство регіонів з

міжнародними агентами за рахунок застосування оптимізаційної моделі і дозволить прогнозувати процес просторового розвитку інтегрованої структури з урахуванням впливів факторів макрооточення (чисельність населення, умови попиту нового регіону, наявність митних бар'єрів і відсутність податкових преференцій, великих конкурентів з числа регіональних виробників).

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі на основі теоретичного узагальнення обґрунтовано методологічні та методичні засади, розроблено практичні рекомендації щодо вирішення важливої наукової і практичної проблеми формування інтеграційних механізмів трансформації територіальної структури господарства регіонів. За результатами дослідження зроблено висновки теоретичного, методологічного і науково-прикладного характеру:

1. В результаті дослідження розвинено понятійно-категоріальний апарат просторової інтеграції економіки регіонів, зокрема визначено зміст поняття регіональної економічної інтеграції, що являє собою процес економічної взаємодії відкритих соціально-економічних систем просторового типу (що розвиваються), через встановлення й розвиток економічних зв'язків і відносин між суб'єктами економічної діяльності. Це призводить до зближення господарських механізмів і відтворювальних процесів на регіональному, міжрегіональному й міждержавному рівнях. Виділено рівні й типи регіональної економічної інтеграції (інсайд-інтеграція, інтер-інтеграція, аутсайд-інтеграція), а також форми протікання інтеграційних процесів у регіональному економічному просторі.

2. Визначено склад методів оцінки напрямків просторового розвитку, а також формування, диференціації й узгодження цілей, визначення вимірів й обмежень розвитку регіону, що забезпечують деталізацію й інтеграцію стратегії, формування механізмів її реалізації й уточнюють стратегічні орієнтири й основні функції по управлінню регіоном. Процеси реалізації стратегії згруповано за ключовими сферами проектного управління, що дозволяє уточнити предметні сфери управління реалізацією регіональної стратегії (інтеграція, зміст, зміни, час, вартість, якість, ризики тощо), а також підібрати відповідним виділеним сферам спостереження індикатори аналізу. В результаті оцінки передумов й напрямів розвитку інтеграційної концепції управління регіональним розвитком розроблено концептуальні основи оцінки і методичні рекомендації з аналізу конкурентоспроможності економіки регіону на основі розрахунку інтегральних статистичних показників регіональної конкурентоспроможності. Основою системи оцінки є система індикаторів, що визначають цільові характеристики, передбачувану зміну їх значень, а також припустимі відхилення від заданих стратегічних показників.

3. З метою виявлення потенціалу розвитку міжрегіональної економічної інтеграції розроблена методика визначення показника рівня міжрегіональної усупільненості виробництва, що виражає співвідношення усупільнення виробництва і його форм, тобто рівень поділу праці, спеціалізації, кооперації,

концентрації виробництва і дає можливість аналізу взаємодії господарюючих суб'єктів різних регіонів. Розроблено алгоритм визначення показника ступеня розвитку реальної міжнародної економічної інтеграції. Розрахунок рівня інтегрованості виробництва на основі міжрегіональної усупільненості виробництва дає можливість визначити напрямок розвитку міжрегіональної економічної інтеграції.

4. Розроблено методичні рекомендації з оцінки структурних змін в економіці регіонів, засновані на системно-динамічному підході, що розкривають інноваційну спрямованість запропонованих заходів щодо модернізації й диверсифікації структури економіки регіонів з метою забезпечення їх конкурентоспроможності й підвищення рівня соціально-економічного розвитку. Запропонований підхід дозволяє виявляти напрямки й швидкість змін у розвитку окремих видів економічної діяльності, визначати фактори впливу на них.

5. Обґрунтовано принципи, розроблено концепцію й сформовано механізм управління процесами регіональної економічної інтеграції в контексті забезпечення розвитку регіонального економічного простору, що забезпечує посилення цілісності, збалансованості й стабільності національного й регіональних економічних просторів, найважливішими елементами якого є формування й розвиток мережних структур, використання людського й соціального капіталу, зміна принципів управління регіональною інфраструктурою, партнерство бізнесу й влади, застосування стратегічного планування з метою формування інвестиційної стратегії просторової інтеграції економіки регіонів тощо.

6. Обґрунтовано концепцію і механізми узгодження й реалізації стратегій інтеграції та диверсифікації в соціально-економічному просторі макрорегіону. Встановлено зміст стратегій диверсифікації та інтеграції в просторі макрорегіону й визначено фактори, що обумовлюють реалізацію цих стратегій. Обґрунтовано основні принципи, що, в сукупності, розкривають спосіб ефективної взаємодії стратегій інтеграції й диверсифікації в системі макрорегіону. Запропоновано механізм ефективної взаємодії стратегій інтеграції й диверсифікації в просторі макрорегіону, орієнтований на: отримання синергетичного ефекту від комбінування та переплетення перспективних цілей й інструментів обох стратегій; прискорення розвитку макрорегіону; зниження рівня ризиків і загроз у розширеному просторі; підвищення інвестиційної привабливості системи регіону; симетрію ресурсної бази й функціонуючого капіталу; зниження трансакційних витрат узгодження інтересів суб'єктів, що функціонують у просторі регіону.

7. Обґрунтовано використання корпоративного підходу до управління розвитком міжрегіональних відносин на основі принципів врахування інтересів всіх учасників інтеграційних процесів, спільної координації, взаємної вигоди й відповідальності, соціально-економічної й екологічної безпеки, інформаційного співробітництва, що передбачає доповнення змісту основних функцій управління. Запропоновано механізм формування й розвитку міжрегіональної корпорації з позиції активізації відносин між регіонами, що включає

формування організаційно-інституціональної структури, розробку стратегії розвитку корпорації й заходів щодо її реалізації, моніторинг функціонування та розвитку в умовах міжрегіональної взаємодії. Розроблено модель комплексного механізму реалізації стратегії міжрегіональної економічної взаємодії, яка є складовою алгоритмізованих систем стратегічного управління економіками взаємодіючих регіонів та визначає порядок і послідовність дій адміністрацій цих регіонів з обґрунтування й цілеспрямованої реалізації стратегії міжрегіональної взаємодії.

8. Розроблено науково-методичні рекомендації з удосконалювання механізму міжрегіональної кооперації виробничих секторів економіки регіону. Обґрунтовано концептуальні аспекти моделювання механізму міжрегіональної виробничої кооперації, як елемента системи регіонального стратегування. Розроблено модель механізму міжрегіональної кооперації виробничих секторів економіки регіону, у якому реалізується процес організації інформаційних потоків, де регулюючим органом виступає центр контракtingу - інформаційна система. У рамках означеної інформаційної системи здійснюється пошук і взаємодія партнерів у міжрегіональному інформаційному просторі, де інформація з'являється внаслідок державної, регіональної й корпоративної ініціатив. Модель механізму міжрегіональної виробничої кооперації відображає послідовність організаційно-економічних процесів, які спрямовані на досягнення й здійснення міжрегіонального співробітництва з розробки, виробництва та експорту продукції за підтримки на внутрішньому і зовнішньому ринках вітчизняних організацій-розробників і виробників продукції з боку органів влади регіонів.

9. Досліджено проблеми й перспективи міжрегіональної взаємодії учасників інвестиційного процесу. Сформовано комплекс показників оцінки ефективності, ефекту і якості діяльності мезорівневих міжгалузевих інтегрованих утворень, які застосовуються на етапах реалізації алгоритму їх розвитку в регіоні-реципієнті в розрізі індикаторів попереднього, поточного й заключного контролю та систематизує економічні, соціальні, екологічні, демографічні й ресурсні індикатори поступальної динаміки. Також враховано індикатори якості регіонального інституціонального проектування з урахуванням питомої ваги значимості часткових критеріїв, що застосовуються, і на базі яких з використанням методу рейтингування запропоновано комплексний індикатор результативності створення й розвитку мезорівневих міжгалузевих інтегрованих утворень.

10. В результаті дослідження обґрунтовано концептуальні засади формування міжрегіональної мережної інфраструктури, як підґрунтя розвитку міжрегіональної економічної взаємодії. Сформульовано методичні принципи забезпечення просторової інтеграції регіонів, яка заснована на формуванні міжрегіональних мережних структур: єдності цілей розвитку, інформаційної доступності, додаткових гарантій, ресурсозабезпеченості виробництв, що визначають межі просторової взаємодії учасників мережних структур за виділеними напрямками. Запропоновано класифікацію регіонів з позицій умов забезпечення просторової інтеграції за допомогою формування

міжрегіональних мережних структур. Сформульовано методичні рекомендації з удосконалювання міжрегіональних програм розвитку інфраструктурного забезпечення економіки регіонів, які: включають підходи до визначення напрямків підтримки регіональною владою процесів просторової інтеграції; забезпечені формуванням міжрегіональних мережних структур; засновані на показниках оцінки розвиненості мережних структур.

11. В результаті дослідження розроблено й науково обґрунтовано методологію управління інноваційним розвитком економічних систем регіонів в умовах інтеграційних перетворень економіки, що дозволяє забезпечити прискорення процесів становлення інноваційної економіки. Сформовано підхід до формування концепції інноваційного розвитку регіональної економіки в умовах інтеграційних перетворень, що полягає в регулюванні темпів прискорення інноваційного розвитку регіонів і спрямований на досягнення конкурентоспроможності соціально-економічних систем й усунення структурних диспропорцій розвитку регіонів. Обґрунтовано, що методологія управління інноваційним розвитком економічних систем регіону повинна спиратися на використання системного ефекту при регулюванні господарської сфери в рамках інноваційних перетворень. Запропоновано механізм управління інноваційним розвитком господарської сфери регіону, заснований на створенні умов реалізації методів управління в умовах становлення єдиного економічного простору й спрямованих на формування системного ефекту перетворень.

12. Розроблено механізм формування регіональних кластерів як фактору інтеграційної трансформації територіальної структури економічних систем регіонів, що являє собою комплекс організаційних і фінансово-економічних заходів щодо модернізації регіональної виробничої системи на основі програм розвитку регіональних кластерів і сприяння розвитку інноваційної сфери (розробка міжрегіональних та регіональних стратегій розвитку кластерів, створення координаційної ради кластеру, формування інфраструктури підтримки підприємств кластеру, забезпечення взаємодії з державними органами влади й ін.). Механізм орієнтований як на акумуляцію діяльності підприємств різних галузей спеціалізації регіону, так і на активізацію розвитку соціально-економічної системи регіону в цілому через залучення в цю схему інших верств економічного поля. Розроблено методичні рекомендації для практичного визначення синергетичного ефекту від об'єднання в кластер різних суб'єктів міжрегіональної взаємодії, що дозволяють оцінити ефективність спільної діяльності учасників кластеру на основі застосування системи збалансованих показників (відображають результати їх функціонування й виконання стратегічних завдань модернізації регіональної господарської системи).

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії:

1. Деркач Т.В. Проблемы национальных экономик в системе международной экономической интеграции / Т.В.Деркач // Стратегії економічного розвитку: держава, регіон, підприємство: колективна монографія

/ За заг. ред. К.С. Шапошникова та ін. У 2 томах. – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2015. – Т. 1. – С.79-100. – 416 с.

2. Деркач Т.В. Інтеграційні механізми у системі регіонального управління: теорія, методологія, практика. Монографія. – Миколаїв: ФОП Швець В.М., 2016 – 450 с.

Статті у наукових фахових виданнях:

3. Деркач Т.В. Особливості економічної інтеграції країн-членів НАФТА / Т.В.Деркач // Міжнародний науковий журнал. Механізм регулювання економіки, Сумський державний університет. – №4(50), – 2010. – С.165-172.

4. Деркач Т.В. Канада-НАФТА: від зони вільної торгівлі до реальної інтеграції / Т.В.Деркач // Науковий журнал. Економіка розвитку. Харківський національний економічний університет. – №4(56). – 2010. – С.61-64.

5. Деркач Т.В. Інноваційний розвиток країн НАФТА в умовах глобалізації світової економіки / Т.В.Деркач // Науковий часопис НПУ ім. М.П.Драгоманова, Серія 18, Економіка і право:Зб. наукових праць. – Вип.10. – К.: Вид-во НПУ ім. М.П.Драгоманова. – 2010. – С.67-75.

6. Деркач Т.В. Факторы регионализации современной экономики Канады / Т.В.Деркач // Науковий вісник Мгу, м. Одеса. – 2013. – Вип.5.– С. 49-53.

7. Деркач Т.В. Місце та роль регіональної економічної інтеграції у процесах глобалізації світової економіки / Т.В.Деркач // Наук. зб. Економічні інновації. – № 57. – 2014. – С. 127-135.

8. Деркач Т.В. Стратегия конкурентной либерализации в торговле как составляющая развития национальной экономики / Т.В.Деркач // Вісник Херсонського державного університету 2014р. – Серія: Економічні науки. – Вип.8. – частина 5. – С. 34-38.

9. Деркач Т.В. Роль СОТ у глобальному виміру національних економік / Т.В.Деркач // Вісник Одеського національного університету ім.І.І.Мечникова, Серія: Економіка. – Том 19. Випуск 3/1, 2014. – С. 166-170.

10. Деркач Т.В. Теоретико-сутнісний аналіз економічної інтеграції, як економічного процесу / Т.В.Деркач, В.М.Лісюк // Наук. зб. Економічні інновації. – № 59. – 2015. – С. 194-200. *(автору належить розкриття сутності інтеграції як економічного процесу).*

11. Деркач Т.В. Ринкова інтеграція: методологія, принципи та механізми / Т.В.Деркач, В.М.Лісюк // Наук. зб. Економічні інновації. – № 60. – 2015. – С.270-281. *(автору належить розкриття сутності ринкової інтеграції як економічного процесу).*

12. Деркач Т.В. Державне регулювання інтеграційних процесів на стратегічних агропродовольчих ринках / Т.В.Деркач, В.М.Лісюк, О.І.Павлов// Економіка харчової промисловості. – № 3. – 2015. – С.32-41. *(автору належить обґрунтування методів та інструментарію державного регулювання інтеграційних процесів).*

13. Деркач Т.В. Важелі й механізми управління інтеграційними процесами у регіональному економічному просторі / Т.В.Деркач // Науковий вісник Ужгородського національного університету, Серія Міжнародні

економічні відносини та світове господарство, Вип.8. – Частина 1. – 2016р. – С.62-67.

14. Деркач Т.В. Концептуальні засади формування моделі міжрегіональної інтеграційної взаємодії / Т.В. Деркач // Причорноморські економічні студії. – 2016. – Випуск 6. – С.193-197.

15. Деркач Т.В. Системна модель управління просторовою трансформацією регіональної економіки на засадах інтеграції / Т.В. Деркач // Причорноморські економічні студії. – 2016. – Випуск 8. – С.250-256.

16. Деркач Т.В. Класифікаційні ознаки інтеграційних процесів у регіональному економічному просторі / Т.В. Деркач // Причорноморські економічні студії. – 2016. – Випуск 12. – С. 55-60.

Статті, опубліковані у виданнях, що включені до наукометричних баз та видані за кордоном:

17. Деркач Т.В. Либерализация ВЭД в контексте ревитализации экономик интегрирующихся стран / Т.В.Деркач // Science and Education Studies. – 2015. – № 2. (16), P.166-173, (July-December). Volume III. Stanford University Press. – 2015. – 807 p.

18. Деркач Т.В. Формування моделі соціально-економічної безпеки у процесі інтеграційної трансформації господарства регіонів / Т.В. Деркач // Глобальні та національні проблеми економіки. Електронне наукове видання. Випуск 12. – 2016. – С. 592–595. – Режим доступу: <http://global-national.in.ua/issue-12-2016/20-vipusk-12-serpen-2016-r/2715-derkach-t-v-formuvannya-modeli-sotsialno-ekonomichnoji-bezpeki-u-protsesi-integratsijnoji-transformatsiji-gospodarstva-regioniv>. (журнал представлено у міжнародній наукометричній базі даних Index Copernicus)

19. Деркач Т.В. Економічна діагностика моделей стратегічного управління регіональним розвитком / Т.В. Деркач // Глобальні та національні проблеми економіки. Електронне наукове видання. Випуск 13. – 2016. – С.613–617. – Режим доступу: <http://global-national.in.ua/issue-13-2016/21-vipusk-13-zhovten-2016-r/2716-derkach-t-v-ekonomichna-diagnostika-modelej-strategichnogoupravlinnya-regionalnim-rozvitkom>. (журнал представлено у міжнародній наукометричній базі даних Index Copernicus)

20. Деркач Т.В. Концептуальні аспекти моделювання механізму територіального планування економіки регіону в умовах територіальної інтеграції / Т.В. Деркач // Економіка та суспільство. – 2016. – №6. – С. 414-420. (журнал представлено у міжнародній наукометричній базі даних Index Copernicus)

21. Деркач Т.В. Методологічний базис формування механізмів інституційного регулювання соціально-економічного розвитку територіальної структури економіки регіону / Т.В. Деркач // Глобальні та національні проблеми економіки. Електронне наукове видання. Випуск 14. – 2016. – С.622–627. – Режим доступу: <http://global-national.in.ua/issue-14-2016/22-vipusk-14-gruden-2016-r/2710-derkach-t-v-metodologichnij-bazis-formuvannya-mekhanizmv-institutsijnogo-regulyuvannya-sotsialno-ekonomichnogo-rozvitku-teritorialnoji-strukturi-ekonomiki-regionu>. (журнал представлено у міжнародній наукометричній базі даних Index Copernicus)

наукометричній базі даних Index Copernicus)

22. Деркач Т.В. Інституційні передумови і принципи трансформації господарства регіонів на засадах інтеграційної взаємодії / Т.В. Деркач // Вісник ХНАУ. Збірник наукових праць. Вип. 1. – Харків, ХНАУ. – 2016. – С. 323-330. **(журнал представлено у міжнародній наукометричній базі даних Index Copernicus)**

23. Деркач Т.В. Концептуальні підходи до типологізації регіональних економічних систем / В.І. Криленко, Т.В. Деркач // Вісник ХНАУ. Збірник наукових праць. Вип. 2. – Харків, ХНАУ. – 2016. – С. 314-322. *(автору належить типологізація регіональних економічних систем у сфері інституціонального проектування)* **(журнал представлено у міжнародній наукометричній базі даних Index Copernicus)**

24. Деркач Т.В. Концептуальні засади формування стратегії оцінки структурних змін в регіональній економіці / Т.В. Деркач // Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія «Економічні науки» – 2016. – Випуск 34. – Том 2. – С. 55-62. **(журнал представлено у міжнародних наукометричних базах даних Index Copernicus, COSMOS Impact Factor, Scientific & Scholarly Journals iiiFactor).**

25. Деркач Т.В. Класифікаційні ознаки впливу інтеграційних процесів на економічний розвиток регіонів / Т.В. Деркач // Вісник Харківського Національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва. Серія „Економіка АПК і природокористування”. – 2017. – № 1. – С.69–84. **(журнал представлено у міжнародній наукометричній базі даних Index Copernicus)**

Матеріали науково-практичних конференцій:

26. Деркач Т.В. «Північноамериканська модель регіонального розвитку» / Т.В.Деркач // Збірник тез доповідей III Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні національні економічні моделі: проблеми та перспективи розвитку» - Сімферополь: 24 грудня 2010р.-С.59-61.

27. Деркач Т.В. «Конкурентоспособность национальной экономики в условиях интеграции и глобализации» / Т.В.Деркач // Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Економіка країни: стан, досягнення та перспективи подальшого співробітництва з країнами ЄС» - м.Одеса: університет ім. І.І.Мечникова, 19-20 вересня 2014р., -С. 162-165.

28. Деркач Т.В. «Основные направления стимулирования экономики Украины для ускорения процессов конкурентной либерализации» / Т.В.Деркач // Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Євроінтеграція економіки України: виклики та рішення» - м. Дніпропетровськ: 20-21 лютого 2015р., -С. 35-38.

29. Деркач Т.В. «Ринкова інтеграція: методологія, принципи та механізми» / Т.В.Деркач, В.М.Лисюк // Збірник тез доповідей IX Міжнародної науково-практичної конференції «Українське Причорномор'я вектори стратегічного розвитку та європейських стандартів життя» - смт.Лазурне-м.Херсон – м.Одеса: 15-17 вересня 2015 року, - С.270-281.

30. Деркач Т.В. «Інтеграція у контексті економічного розвитку» /

Т.В.Деркач // Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Розвиток національних економік в контексті геоекономічних реалій та лібералізації зовнішньоекономічної діяльності» - Одеса: Мгу, 22 травня 2015р., -С. 19-23.

31. Деркач Т.В. «Економічна інтеграція на міжрегіональному рівні» / Т.В.Деркач // Збірник тез доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні аспекти модернізації економіки та фінансової системи України» - м.Запоріжжя: 26 серпня 2016р., -С.90-94.

32. Деркач Т.В. The Improvement Mechanisms to Managing the Integration Processes in the Regional Economic Space / Т.В.Деркач // International Scientific Conference “Economy Without Borders: Integration, Innovation, Cross-Borden Cooperation”- Kaunas: August 26 th.- 2016- P. 171-174.

33. Деркач Т.В. «Регіональна економічна інтеграція у процесах глобалізації» / Т.В.Деркач // Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми та перспективи розвитку національних економік: від мікро- до макрорівня» - Одеса: 8 квітня 2016.- С.44-46.

34. Деркач Т.В. «Концептуальные подходы к понятию региональное экономическое пространство» / Т.В.Деркач // International Scientific-Practical Conference “Innovative Potential of Socio-Economic Systems: the Challenge of the Global World”. Part 1 – Lisbon: 30thJune 2016, -P.33-35.

35. Деркач Т.В. «Оцінка рівня розвитку регіональної економічної інтеграції» / Т.В.Деркач // International Scientific Conference “Economic and Society: Modern Foundation for Human Development”. Part 1 – Leipzig: October 31th. 2016. -P.143-146.

36. Деркач Т.В. «Наукові засади розвитку інтеграційної концепції стратегічного управління регіональним розвитком» / Т.В.Деркач // Деркач Т.В. / Т.В.Деркач // Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Можливості та перспективи забезпечення сталого розвитку економіки України» Ужгород: 21-22 жовтня 2016 р.- С.82-84.

37. Деркач Т.В. «Основні тенденції теорії і практики управління просторовою трансформацією регіональної економіки на засадах інтеграції» / Т.В.Деркач // Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні проблеми та перспективи розвитку підприємництва та фінансово-економічного потенціалу регіону» - Запоріжжя: 11 листопада - 2016р. -С.113-116.

38. Деркач Т.В. «Аспекти стратегічного планування територіального розвитку економіки регіонів в умовах територіальної інтеграції» / Т.В.Деркач // Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Економічні підсумки 2016 року: досягнення, тенденції та перспективи» - м.Одеса: ОНУ ім.І.І. Мечникова, 18-19 листопада 2016року. - С.136-138.

АНОТАЦІЯ

Деркач Т.В. Інтеграційні механізми трансформації територіальних економічних систем: теорія, методологія, практика. - Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за

спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка. – Одеська національна академія харчових технологій, Одеса, 2017.

Дисертацію присвячено розробці теоретико-методологічних засад та практичних рекомендацій з формування інтеграційних механізмів трансформації територіальних економічних систем регіонів.

Розроблено концепцію й сформовано механізм управління процесами регіональної економічної інтеграції, що забезпечує посилення цілісності, збалансованості й стабільності національного й регіональних економічних просторів.

Запропоновано механізм формування й розвитку міжрегіональної корпорації з позиції активізації відносин між регіонами, що включає формування організаційно-інституціональної структури, розробку стратегії розвитку корпорації й заходів щодо її реалізації, моніторинг функціонування й розвитку в умовах міжрегіональної взаємодії.

Обґрунтовано концепцію стратегічного управління розвитком соціально-економічного простору макрорегіону на засадах узгодження й реалізації стратегій інтеграції й диверсифікації.

Ключові слова: міжрегіональна інтеграція, соціально-економічний розвиток, територіальна структура, організаційно-економічний механізм, стратегічне управління, інноваційний розвиток, інвестиційний процес, мережна інфраструктура, кластерний механізм.

АННОТАЦИЯ

Деркач Т.В. Интеграционные механизмы трансформации территориальных экономических систем: теория, методология, практика. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.05 - развитие производительных сил и региональная экономика. - Одесская национальная академия пищевых технологий, Одесса, 2017.

Диссертация посвящена разработке теоретико-методологических основ и практических рекомендаций по формированию интеграционных механизмов трансформации территориальных экономических систем регионов.

Уточнено содержание понятия региональной экономической интеграции как процесса экономического взаимодействия открытых социально-экономических систем пространственного типа, развивающихся путем установления и развития экономических связей и отношений между субъектами экономической деятельности, что приводит к сближению хозяйственных механизмов и воспроизводственных процессов на региональном, межрегиональном и межгосударственном уровнях.

Определены методологические основы оценки направлений пространственного развития, а именно определен состав методов оценки, формулировки, дифференциации и согласования целей, определения измерений и ограничений развития региона, обеспечивающие детализацию и интеграцию стратегии, формирование механизмов ее реализации и уточняющие

стратегические ориентиры и основные функции по управлению регионом.

Разработана концепция и сформирован механизм управления процессами региональной экономической интеграции, который обеспечивает усиление целостности, сбалансированности и стабильности национального и региональных экономических пространств, ключевыми элементами которого является формирование и развитие сетевых структур, использование человеческого и социального капитала, изменение принципов управления региональной инфраструктурой, партнерство бизнеса и власти, применение стратегического планирования с целью формирования инвестиционной стратегии пространственной интеграции экономики регионов.

Предложен механизм формирования и развития межрегиональной корпорации с позиции активизации отношений между регионами, включая формирование организационно-институциональной структуры, разработку стратегии развития корпорации и мер по ее реализации, мониторинг функционирования и развития в условиях межрегионального взаимодействия.

Обоснована концепция стратегического управления развитием социально-экономического пространства макрорегиона на основе согласования и реализации стратегий интеграции и диверсификации, которая комплексно сочетает институциональные инструменты, обеспечивающие эффективное взаимодействие стратегий интеграции и диверсификации в системе макрорегиона.

Усовершенствован методический подход к выявлению потенциала развития межрегиональной экономической интеграции на основе определения показателя уровня межрегиональной обобщественности производства, выражающий соотношение обобществления производства и его форм.

Предложены методические рекомендации по оценке структурных изменений в экономике регионов, основанные на системно-динамическом подходе, раскрывающие инновационную направленность мероприятий по модернизации и диверсификации структуры экономики регионов с целью обеспечения их конкурентоспособности и повышения уровня социально-экономического развития.

Сформулированы научно-методические рекомендации по формированию механизма межрегиональной кооперации производственных секторов экономики региона.

Сформирован комплекс показателей оценки и прогнозирования эффективности, эффекта и качества деятельности мезоуровневых межотраслевых интегрированных образований, применяемых на этапах реализации алгоритма их развития в регионе-реципиенте в разрезе индикаторов предварительного, текущего и заключительного контроля, а также предложен комплексный рейтинговый индикатор результативности создания и развития мезоуровневых межотраслевых интегрированных образований.

Сформулированы методические рекомендации по совершенствованию межрегиональных программ развития инфраструктурного обеспечения экономики регионов, которые включают подходы к определению направлений поддержки региональной властью процессов пространственной интеграции,

основанные на показателях оценки развитости межрегиональных сетевых структур.

Предложен механизм управления инновационным развитием региональной экономики в условиях интеграционных преобразований, основанный на создании условий реализации методов управления в условиях становления единого экономического пространства и обеспечивающий регулирование темпов ускорения инновационного развития регионов и направленный на формирование системного эффекта преобразований.

Разработан организационно-экономический механизм формирования территориально-производственного комплекса региона в форме региональных кластеров, который представляет собой комплекс организационных и финансово-экономических мер по модернизации региональной производственной системы на основе программ развития региональных кластеров и содействия развитию инновационной сферы.

Ключевые слова: межрегиональная интеграция, социально экономическое развитие, территориальная структура, организационно-экономический механизм, стратегическое управление, инновационное развитие, инвестиционный процесс, сетевая инфраструктура, кластерный механизм.

SUMMARY

Derkach T.V. Integration mechanisms of transformation of regional economic systems: theory, methodology, practice. - Manuscript.

The thesis for the degree of doctor of economic sciences, specialty 08.00.05 - the development of productive forces and regional economy. - Odessa National Academy of Food Technologies, Odessa, 2017.

The thesis is devoted to development of theoretical and methodological foundations and practical recommendations on forming integration mechanisms of transformation of the territorial structure of the region.

Was made the concept and formed the mechanism of management of regional economic integration processes, ensuring the integrity, balance and stability of national and regional economic spaces.

Was proposed the mechanism of formation and development of inter-regional corporation from the position of intensifying the relations between the regions, that includes formation of organizational - institutional structure, development of the strategy of corporation development and activities for its implementation, monitoring, operation and development in the context of inter-regional cooperation.

Was grounded the concept of strategic management of development of socio-economic space of macroregion on the basis of coordination and integration strategies of integration and diversification.

Keywords: interregional integration, socio-economic development, territorial structure, organizational and economic mechanism, strategic management, innovative development, investment process, network infrastructure, cluster mechanism.

Підписано до друку 24.02.2017 р. Формат 60х84/16. Папір офсетний.
Гарнітура «Times New Roman». Друк офсетний.
Ум.-друк. арк. 1,9. Зам. № 535. Наклад 100 прим.

Надруковано з готових оригінал-макетів
ФОП Попова Н.М., м. Одеса, вул. Палубна, 9/4. Тел. 777-80-61